№ 135 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 24 ՅՈՒՆԻՍԻ

1915

ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 24 ՅՈՒՆԻՍԻ №135

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ՍՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ»
Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Բաժանորդութիւն ընդունվում է ամեն ժամ

Յայտարարութիւնների համար վճարում են ... տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդավճարի կէս մասը, ուղարկել նաև երկրորդ մասնավճար **5** ռուբլին, որպէսզի թերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ:

Տարեկան բաժանորդավճարը լրացնողները կը ստանան նաև խոստացված ՊՐԷՄԻԱՆ, որը լոյս կը տեսնի աշնանը:

Ստեփան Պետրոսեան Մանուէլեանցը խորին վշտով յայտնում է ազգականներին ու ծանօթներին, որ ներկայ յունիսի 25-ին, հինգշաբթի, ցերեկվայ ժամը 12-ին Ֆամսյեան եկեղեցում կը կատարվի հոգեհանգիստ ի յիշատակ իր եղբօր՝ զինուորական գնդի բժիշկ

Ռուբէն Գերասիմովիչ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑԻ,

որ՝ վարակվելով Կովկասեան ռազմաճակատում տիֆով՝ վախճանվել է ամսիս 19-ին Ջուլֆայում։ Թաղումը տեղի է ունեցել ամսիս 22-ին Ներքին-Ագուլիսում։

421. 2—1

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
22 յունիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Յունիսի 20-ի ընթացքում ծովամերձ շրջանում հրացանաձգութիւն էր։

Կարադերբէնտի շրջանում, Ավբագիկ գիւղի արևմտեան կողմում, մեր հեծելախումբը յարձակում գործեց սավարի երկու վաշտի վրա, որոնք սարսափահար փախան, տանելով իրանց հետ նաև հետիոտն զօրամասերին։

Մնացած զօրաճակատում փոփոխութիւն չը կայ։

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԴԱՆԵԼՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
21 յունիսի

ՍՈԼՈՒՆ.—Քիօսից հաղորդում են, որ անգլիական սուզանաւերի գործողութիւնները Մարմարա ծովում շարունակվում են։ Օարայ-Բուրնույում ջրասուզված են «Շիրկէթի-Խայրիէ» ընկերութեան 2 շոգենաւ։

ԱԹԷՆՔ.—Դաշնակիցների թնդանօթային կրակը ցիրուցան է անում թիւրքերին։ Շատ վիրաւորներ բերվում են Կ. Պոլիս։ Շատերը մեռնում են ճանապարհին։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

21 յունիսի
(Պետ. Հեռ. Գործ.)

ՌՈՒՆԳԷՆԻ.—Կ. Պոլսից հաղորդում են ռազմամթերքների մեծ սպառման մասին։ Այն կօնտրաբանդ ռազմամթերքները, որոնք ստացվում են Ռումինիայի և Բոլգարիայի վրայով, չեն կարող բաւարարել անհրաժեշտ պահանջին բոլոր զօրաճակատներում, մանաւանդ Դարդանէլում, ուր ռազմամթերքները կը բաւեն հազիւ 15 օր։ Եթէ բոլորովին դադարէ պատերազմական կօնտրաբանդի ներմուծումը Աւստրիայից, այն ժամանակ Կ. Պոլսի և նեղուցների վիճակը կը լուծվի։

ՍՈԼՈՒՆ.—Թիւրքերը չեն հեռացել Ադրիանուպոլսից. ընդհակառակն, նրա զօրաբանակը ուժեղացված է Կօնիայի մի զօրաբանակով։

Անցեալ շաբաթ Գոլց-փաշան դիտեց Ադրիանուպոլսի ամրութիւնները։

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ.—Լէյնցիգէրը սպանվել է վիրաւորված չաուշ ժանդարմի ձեռքով, որն արդէն դատալիք է եղել 10 զինուորների հետ։

ՍՈԼՈՒՆ.—Բ. Դուռը վճռել է արտաքսել Թիւրքիայի դէմ պատերազմող մեծ պետութիւնների դեսպանների քարտուղարներին, որոնք մնացել են Կ. Պոլսում իրանց հպատակների շահերի վրա հսկելու համար։ Յունիսի 17-ին Կ. Պոլսի ոստիկանապետը տեղեկացրեց Ֆրանսիական դեսպանատան քարտուղար Լէգրիին, ռուսաց դեսպանատան քարտուղար Սէրաֆիմօվին և անգլիական դեսպանատան քարտուղարին, որպէսզի նրանք հեռանան մայրաքաղաքից 48 ժամվայ ընթացքում։ Սէրաֆիմօվն արդէն հասել է Դէդէաղաջ։

—

(Լրագիրներից)

✦ Բօսֆորի մօտ ռուսաց նաւատորմը վերջին ժամանակ կործանել է թիւրքական քարածուխի համարեա բոլոր պահեստները, խզել է թշնամու բերդերի փոխադարձ յարաբերութիւնները, ոչնչացրել է մեծ թւով առագաստանաւ, որոնք թշնամուն ապրանք էին փոխադրում Ռումինիայից և Բոլգարիայից, և աւերել է ծովափնեայ շատ շէնքեր։ Այդ գործունէութիւնը գովասանքով է գնահատվում դաշնակիցների կողմից, որոնք մատնանշում են նրա նպաստաւոր ազդեցութիւնը Դարդանէլում կատարվող գործողութիւնների ամբողջ ընթացքի վրա։

✦ Բուխարէստից հեռագրում են, որ Կ. Պոլսում խուզարկութիւնները և ձերբակալութիւնները շարունակվում են գլխաւորապէս հայերի շրջաններում։ Այլ թղթակիցների թւում լրտեսութեան մէջ կասկածվել են «Բերլինէր-Տագէբլատ» և «Ֆրանկֆուրտ. Ցայտունգ» լրագիրների թղթակիցները։

✦ «Р. Сл.»-ին հեռագրում են Պետրօգրադից, որ Բոլգարիան վաճառել է Թիւրքիային հացահատիկ ու թնդանօթներ։

✦ Նոր տւեալները ապացուցանում են, որ Ռումինիան և Բոլգարիան ռազմամթերք ու բէնզին են շարունակում մատակարարել Թիւրքիային։

✦ Դարդանէլում թիւրքերի կորուստները հասասարվել են 100,000 մարդու։ Վերջին կռիւներում բնաջինջ են եղել երեք զօրաբանակ։

✦ Կ. Պոլսում հաշտութեան կողմնակիցները ցոյցեր են կազմակերպում պատերազմի դէմ։ Խուժանը յարձակումներ է գործում այն հիւրանոցների վրա, ուր ժողովվում են գերմանացիք և երիտասարդ-թիւրքերը։ Տեղի են ունենում նաև արիւնահեղ ընդհարումներ։ Թիւրքիայի զանազան տեղերում սկսվում է սով։

✦ Թիւրքիայի հայաբնակ վայրերում հայկական կոտորածները շարունակվում են։ Բոլոր նշաններից երևում է, որ այդ ջարդերը ղեկավարվում են Կ. Պոլսից տրված կարգադրութիւնից։ Տեղերում կոտորածների ծրագիրը մշակում են զինուորական իշխանութիւնները։

✦ Կ. Պոլսում ապստամբութիւն է ծագել. 35 ականաւոր թիւրք օֆիցէրներ ձերբակալված են, մի քանիսը սպանված։

✦ Կ. Պոլսից հեռագրում են, որ ծանր հիւանդացել է սուլթանը։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
22 յունիսի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Եդվաբնոյի շրջանում յունիսի 22-ին գերմանացիք անհետևանք պայթեցրին 2 ական և յետոյ պայթումի տեղերի վրա բացին կատաղի կրակ։ Հետևեալ օրը մեր զօրամասերն աջողութեամբ պայթեցրին թշնամու ականների պահեստը, որ նորից թշնամու ուժեղ ռմբակոծութիւնն առաջ բերեց։

Լիւբլինի ուղղութեամբ թշնամին յամառ կռիւներից յետոյ, յունիսի 21-ին առաջացաւ Կրասնիկի և Վիլլոժ գետի միջև ընկած ռազմաճակատում։

Վիլլոժի և Զապադնի-Բուգի միջև գերմանացիների բոլոր յարձակումները յունիսի 20-ին և 21-ին մենք վանեցինք, գերելով մի քանի հարիւր մարդ։

Բուգի վրա՝ Սօկալից վերև, Զօլոտոյա Լիպայի և Դնեստրի վրա փոփոխութիւն չը կայ։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
22 յունիսի

ՊԱՐԻԶ. — Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Թնդանօթների գործողութիւնները բաւական սաստիկ են։

Բելգիայում՝ Նիւ-Պորտի շրջանում, Սուշէ-Սէնտ-Վաստ զօրաճակատում և Արրասի հիւսիսային մասում, Էնի աջ ափում, Պասսիի մօտ կռիւը շարունակվում է ականների օգնութեամբ։

Արգօններում ականային կռիւ է առանց հետիոտն գործողութիւնների։

Մաասի աջ ափում և Վօգէզներում թնդանօթային կռիւ է։

ՀԱՒՐ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

«Յունիսի 20-ի գիշերվայ ընթացքում թշնամու թնդանօթները ռմբակոծեցին մեր զօրաճակատի դիրքերը և մեծ գործունէութիւն ունեցան օրվայ ընթացքում, թէև մեր թնդանօթները իրանց հերթին պատասխանում էին»։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—«Տելէգրաֆ» լրագիրը հաղորդում է. «Գիստէլի գերմանական աէրոդրոմը՝ Օստէնդէից ոչ հեռու՝ աւերվեց դաշնակից օդագնացների նետած ռումբերից»։

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
21 յունիսի

ՀՌՈՄ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն։

Տիրոլ-տրէնտինեան շրջանում և Կարնիայում թնդանօթաձգութիւն է։ Գէնզէլ բերդը երէկ յաճախակի ռմբակոծվեց։ Պալգրադէի հիւսիսային լանջի վրա թշնամու նոր յարձակումը, թնդանօթային ուժեղ կրակի պաշտպանութեամբ, յունիսի 19-ին մեր գրաւած խրամատները ետ խլելու նպատակով, նորից վանվեց։ Երէկ վերսկսվեցին առանձին ուժով թշնամու հակայարձակումները մեր դիրքերի դէմ Կարբին լերան վրա, բայց չը նայած թնդանօթների և գնդացիրների ուժեղ պաշտպանութեան, թշնամու հակայարձակումները վանվեցին նրա համար խոշոր կորուստներով։ Թշնամին թողեց մեզ 500 գերի, 2 դաշտային թնդանօթ, շատ հրացան և փամփուշտ ու գնդացիրներ։ Գերիները յայտնում են, որ թշնամու կորուստները, մանաւանդ մեր թնդանօթների գործողութիւններից, չափազանց խոշոր են։

Աւստրիական մի հիդրօպլան երեկոյ Ալբէրօնիում, բայց ռմբակոծվեց։ Հետապնդելով ֆրանսիական և անգլիական աէրօպլաններից, նա անյայտացաւ արևելեան ուղղութեամբ, նետելով մի քանի ռումբ, որոնք սակայն վնաս չը տուին։

ԱՒՍՏՐՕ-ՍԵՐԲԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
21 յունիսի

ՆԻՇ.—Յունիսի 2-ից մինչև 18-ը Սավայի և Դունայի վրա տեղի ունեցան մի քանի լուրջ ընդհարումներ թշնամու հետ։ Մօլդավա կղզում, Դունայի վրա, օգտվելով ձեռքի ռումբերով և սպառնալով սուինային յարձակումով, մենք, չը նայած թշնամու դիմադրութեան, յարձակում գործեցինք թշնամու դիրքի վրա, որի տակ թշնամին նորոգում էր իր նաւերը. մենք ստիպեցինք թշնամուն անձնատուր լինել, գերեցինք մի օֆիցէր, 3 ունտէր-օֆիցէր և 29 ունտար զինուոր. ինչ կարելի էր, տարվեց, մնացածը կրակի մատնվեց. թշնամու կրակը Ստարայա Մօլդավայից անհետևանք մնաց. հրդեհը շարունակվեց մինչև կէս գիշեր։ Վրէժ լուծելով անաջողութեան համար, թշնամին 2 օր յետոյ գրաւեց մեր Միխարի կղզին, գերեց մի ունտէր-օֆիցէր և 14 զինուոր, բայց այդ աջողութեան համար նա հատուցեց կրկնակի գնով։ Յունիսի 12-ին տեղի ունեցաւ կռիւ Դունայի Օգրադինի կղզու վրա։ Դեռ մի քանի օր առաջ թշնամին զուր տեղը փորձում էր վանել մեզ այդ կղզուց։ 12 ժամ տևող կռւից յետոյ յունիսի 12-ին թշնամին կրելով ծանր կորուստներ՝ փախուստի դիմեց. մենք գերեցինք 24 զինուոր։ Յունիսի 14-ին մենք անցանք Միխարի կղզին և ռումբերի ու սուինների օգնութեամբ շուտով տիրեցինք այն։ Թշնամու 150 զինուորներ գերի ընկան մեզ։ Մենք ձեռք ձգեցինք պատերազմական հարուստ աւար։ Ամբողջ հիւսիսային զօրաճակատում մեր զօրքերը շարունակում են ևբեան հանել մեծ յամառութիւն ու անսովոր քաջութիւն։

ԱՒՍՏՐՕ-ՉԵՌՆՕԳՕՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
21 յունիսի

ՑԵՏԻՆԻԷ.—Զօրահրամանատարը, գրաւելով Սկուտարին, առաջարկեց աւստրիական հիւպատոսին հեռանալ 24 ժամվայ ընթացքում։ Հիւպատոսը բողոքեց, բայց հրամանի կտրականութիւնը ստիպեց նրան հեռանալ քաղաքից իր ընտանիքի և դեսպանատան կազմի հետ։

Բոժօ Պետրովիչը նշանակվեց Սկուտարիի նահանգապետ։

ԾՈՎԻ ՎՐԱ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
21 յունիսի

ՊԼԻՄՈՒՏ.—Ափ իջան «Բէյնրու» և «Լարչմօր» նաւերի նաւաստիները, որոնց ջրասուզել է գերմանական սուզանաւը։ «Լարչմօրի» վրա սպանվել է 1, վիրաւորվել է 1 նաւաստի։

ՀՌՈՄ.—Բրինդիզիի ջրերում սուզանաւից ջրասուզված իտալական շոգենաւի դէպքը և իտալացի նաւաստիների սպանութիւնը այն րոպէին, երբ նրանք փորձել են ազատվել լողալով, առաջ են բերում մեծ յուզմունք։ «Մէսաջէրօն» գրում է. «Մենք չը գիտենք, թէ ինչ քայլեր է անելու մեր կառավարութիւնը Բեռլինում բարբարոս յարձակման և մեր նաւատորմին բացարձակ ցինիկ վիրաւորանք հասցնելու առիթով, բայց մենք գիտենք, որ ամբողջ Իտալիան զայրոյթի զգացմունքով կը համակվի և կը պահանջի վրէժ լուծել այդ ոճիրի համար»։

ՌՈՒՍ-ՇՎԵԴԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
22 յունիսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պետրօգրադում պաշտօնավարող շվէդական դեսպանը յայտնեց Կայսերական կառավարութեանը, որ յունիսի 19-ին, Գոտլանդ կղզու մօտ տեղի ունեցած ծովային պատերազմի ժամանակ, երբ ռուս ռազմանաւերը հետապնդում էին գերմանական ռազմանաւին, ռումբերից մինը թռաւ Շվէդիային պատկանող Օստգարն կամ Օստերգարն փոքրիկ կղզու վրա և յետոյ ընկաւ ջուրը՝ ափից 200 մետր հեռաւորութեան վրա։ Այդ առիթով դեսպանը իր կառավարութեան անունից բողոք յայտնեց այդպիսով Շվէդիայի չէզոքութիւնը խախտելու դէմ։

Ընդ սմին շվէդական դեսպանը իբրև արաւ Կայսերական կառավարութեանը, որ շվէդ կառավարութիւնը միջոցներ է ձեռք առել զինաթափ անելու Գոտլանդ կղզու ափին մօտեցած գերմանական ռազմանաւը և պահելու նրա նաւաստիներին Շվէդիայում։

Ընդունելով այդ տեղեկութիւնը ի գիտութիւն, Կայսերական կառավարութիւնը շվէդ կառավարութեանը արտայայտեց անկեղծ ցաւակցութիւն ռումբը շվէդական ջրերում ընկնելու առիթով, ընդ սմին բացատրեց, որ համաձայն Բալտիկ ծովի նաւատորմի հրամանատարի հաղորդագրութեան՝ այդ դէպքը կարող էր պատահել սոսկ ծովի վրա կանգնած խիտ մառախուղի պատճառով։

Միևնոյն ժամանակ շվէդական դեսպանին տրվել են ամենադրական հաւաստիացումներ այն մասին, որ Ռուսաստանը բնաւ չի խախտի Շվէդիայի չէզոքութիւնը։

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
22 յունիսի

ՄՕՍԿՎԱ.—Նահանգապետը հրատարակեց պարտադիր որոշում, որով 3 ամսով բանտարկութեան կամ մօտ 3000 ր. տուգանքի սպառնալիքով արգելվում է կրել ապօրինաբար զինուորական զգեստ, մուրացկանութիւն անել ինվալիդների կերպարանքով և խօսել գերմաներէն հասարակական տեղերում, խանութներում և գործարաններում։

ՊԱՐԻԶ.—Հաւասի գործակալութիւնը հաղորդում է. «Պատասխանելով պատգամաւորներից մինի գրաւոր հարցին, ներքին գործերի մինիստրը յայտնեց. որովհետև ֆրանսիական հասարակական կարծիքը գրգռվեց, որ Պարիզում գտնվում են առողջ ռուս երիտասարդներ, որոնք չեն կամենում մտնել զինուորական ծառայութեան, ուստի նա իր պարտականութիւնը համարեց յիշեցնել այդ երիտասարդներին, որ նրանց հնարաւորութիւն կը տրվի կամ հայրենիք վերադառնալ, կամ մտնել ֆրանսիական զօրքի մէջ։ Կառավարութիւնը, սակայն, մտադիր չէ ուղարկել առանձնացված բանակավայրերը զինուորական ծառայութիւնից խուսափող երիտասարդներին և մտադիր չէ նաև գործադրել նրանց վերաբերութեամբ որևէ սաստողական միջոց։ Մինիստրը աւելացրեց, որ այն ռուսների ընտանիքները, որոնք կը մտնեն զօրքերի մէջ, կօգտվեն նպաստներով ու արտօնութիւններով, ինչպէս ֆրանսիացիների ընտանիքները»։

ՍՈԼՈՒՆ.— Ֆրանսիական «Սիդնէյ» շոգենաւը եկաւ, բերելով մեծ քանակութեամբ մթերքներ ու դեղօրայք Սերբիայի համար։ Եկան նաև 15 անգլիուհի գթութեան քոյրեր։

Սօլուն եկաւ անգլիական գեներալ Պայնէը, որ մեկնում է Սօֆիա, Նիշ և Բուխարէստ յատուկ յանձնարարութեամբ։

ԼՈՆԴՕՆ.—Արտաքին գործերի մինիստրութիւնը յայտնում է, որ Անգլիայում ստացվող նամակները, որոնց վրա կայ գերմանական գրաքննիչ ատեանի կնիքը, ի խախտումն Հաագայի կօնվէնցիայի, հանվել են գերմանական գրաքննիչի ձեռքով շվէդական «Բիէրն Տօրստէն» նաւի վրայից և բացվել։

ՆՈՐՏԵՆԷ.—Մեծ ժողովում ազատ մտածող՝ ծովային մինիստր Լարսօնը քաղաքական ճառով ընդգծեց, որ խաղաղութեան պահպանումը այժմ Շվէդիայի գլխաւոր քաղաքական խնդիրն է։ Շվէցիայի արտաքին քաղաքականութեան բնական շահը պահանջում է խիստ չէզոքութիւն ու անկողմնապահութիւն։

ԼՕՆԴՕՆ.— Գրէյին փոխարինող լորդ Կրիւն ընդունեց հարաւ-սլաւօնական կօմիտէտի պատգամաւորութեանը։ Կօմիտէտի նախագահ՝ դալմատինի սէյմի պատգամաւոր, նախկին քաղաքագլուխ Տրումբիչը կարդաց ուղերձ, որի մէջ յոյս է արտայայտված թէ՝ Անգլիան և դաշնակիցները կը համաձայնեն իրականացնելու հարաւ-սլաւօնների՝ սերբերի, խօրվատների և սլովէնցիների ազգային իղձերը։ Կրիւն պատասխանեց. «Դուք կարող էք յոյս դնել մեր բարեացակամութեան վրա՝ յաղթական պատերազմից յետոյ ձեր ազգային սկզբունքների իրականացման համար, որչափով Եւրոպայի քարտէզը կուղղեն մեծ պետութիւնները։ Բայց ներեցէք ինձ, եթէ ես պարզօրէն, բարեկամաբար մի քանի խօսք աւելացնեմ նախազգուշութեան իմաստով։ Երբեք դեռ ոչ

[illegible]

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—[illegible] 100,000 ռուբլի [illegible] № 96, [illegible] 8385:

ՔԻՇՆԵՎ.—[illegible]

ԱԹԷՆՔ.—[illegible]

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Փետ. Հեռ. Գործ.)

21 յունիսի

ԹԱՎՐԻԶ.—[illegible]

ԲԱԼԿԱՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

[illegible] ևն վերաբերում են յոռետեսութեամբ: Ցամենայն դէպս Բոլգարիան պատրաստվում է դուրս գալ իր գաղտնի անորոշ կացութիւնից:

◆ Ռումինիան բէնզին է վաճառել Աւստրիային:

◆ Անգլիական «Արմէնիան» շոգենաւը ընկղմելը իրոք սկիզբն է այն յարձակումների, որ գերմանացիք վճռել են կանոնաւոր կերպով գործել այն շոգենաւերի վրա, որոնք ռազմամթերք են փոխադրում Ամերիկայից դաշնակիցների համար: Ինչպէս երեւում է, շոգենաւերի մասին տեղեկութիւն են տրվում գերմանական սուզանաւերին Ամերիկայում գտնվող գերմանական անթել հեռագրի կայանի օգնութեամբ: Ամերիկայի հասարակական կարծիքը յուզվում է և սպասում է կառավարութիւնից վճռական միջոցների: Ասում են, որ Վիլսոնը այս անգամ գործելու է աւելի կտրուկ:

◆ Ռուսաստանի և Շվեդիայի բանակցութիւնները ընթանում են նպաստաւոր կերպով:

◆ Գեներալ Ռուզսկին, «Р. Сл.»-ի ասելով, ստանում է բարձր պաշտօն:

◆ «Б. В.»-ի ասելով, Ասկվիտի երկրորդ որդին վիրաւորվել է Դարդանէլում:

◆ Բելգիայի ամբողջ բերքը գերմանացիք յարքունիս են գրաւել:

◆ Գերմանական ներքին գործերի մինիստրը յայտարարել է ազգաբնակութեանը, որ կայզերը կամենում է կնքահայր դառնալ ամէն մի գերմանական ընտանիքում 7-րդ արու զաւակին:

◆ Սերբիայում պաշտօնավարող ռուսաց դեսպան իշխ. Տրուբեցկոյն ստանում է, ըստ լուրերի, նոր պաշտօն:

◆ Կոպէնհագէնից հեռագրում են, որ աւստրիական դիպլոմատիան կտրուկ կերպով մերժել է Բէթման-Հոլվէգի առաջարկութիւնը Ռումինիային զիջել Տրանսիլվանիան:

◆ «Рѣчь»-ի պատերազմական թղթակիցը գրում է. «Մեր զօրքը, չը նայած բոլոր դժուարութիւններին, աջողութեամբ ետ է քաշվում դէպի մեր պատերազմաբեմը: Հակառակորդին ոչ մի կերպ չի աջողվում ստիպել մեր զօրքերին կռուի բռնվել: Առաջանալով հարաւային կողմից, հակառակորդը կամենում է ըստ երեւոյթին սեղմել ամբողջ տարածութիւնը Վիսլայի աջ ափում և ձեռք ձգել բոլոր երկաթուղային ճանապարհները, որոնք Վիսլան միացնում են պետութեան կենտրոնի հետ, և փակել Վիսլայի վրա գտնվող մեր զօրքը իր զօրքերի երկաթեայ օղակի մէջ, որոնք բացի հարաւային կողմից արշաւում են և հիւսիսից ու արեւմուտքից: Վարշավային մօտ ընկած շրջանը կարող է դառնալ մեծ կռիւների ասպարէզ: Մենք գտնվում են մեծ դէպքերի նախօրեակին մեր առաջակայ պատերազմաբեմի խորքում, որ մեր զօրքերը ուսումնասիրել են շատ լաւ»:

◆ Պետրոգրադում կայանալիք ռուս-լեհական խորհրդակցութիւններին մասնակցելու է և ներքին գործերի մինիստրը:

◆ Լվովում խոլերա է տարածված. 5000 հիւանդ կայ, մթերքների հայթայթումը դադարեցված է, սով է տիրում:

◆ Նուաճած երկիրներում գերմանացիները արգելում են լեհական լեզուով հեռագիրներ տալ:

◆ Վարշավայից հեռագրում են, որ գերմանացիների նուաճած երկիրներում նրանց դէմ խռովութիւն է ծագել ժողովրդեան պատճառով. կան շատ զոհեր:

◆ Ֆրանսիայի կօշկակարների և կար ու ձեւի արհեստանոցները զբաղված են զինւորական մթերքներ պատրաստելով. կանայք գեղեցիկ կերպով յարմարված են տեխնիքական և քիմիական աշխատանքներին:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՆ ՊՐԺԵՎԻՑԿԻ

I

Գիտեմ, կը լինեն մարդիկ, որ դժուարութեամբ կարտասանեն այս անունը, բայց ինչ արած, քանի որ իմ ծեր հարեւանը կոչվում էր հէնց այդպէս—պան Պրժեվիցկի, և ես ճշմարտութեան դէմ մեղանչած կը լինեմ, եթէ փոխեմ նրա անունը և մտացածին մի բան կպցնեմ նրան, ինչպէս անում են վիպասանները:

«Պան» խօսքից դուք, ի հարկէ, արդէն գլխի կընկնէք, որ պատմութիւնս լինելու է լեհացու մասին:

Եւ չէք սխալվի:

Իսկապէս այն մարդը, որի մասին ուզում եմ պատմել, մի ծեր լեհացի էր՝ բարձրահասակ և նիհար, շատ նիհար կազմուածքով և ուղիղ մէջքից սկսվող ոտքերով: Նա այնքան նիհար էր, որ թւում էր թէ նրա ոսկորները մի կերպ կարված են իրար և դրված կաշւէ պատեանի մէջ: Նրան տեսնողը կը կարծէր, թէ օրերով հաց չի կերել նա կամ տարիներով բանտ է նստել, որովհետեւ այնքան գունատ էր և այնքան մաշված:

Ծերութիւնից նրա ատամներից շատերը թափվել էին, և նա գործ էր ածում արհեստական ատամներ: Չը գիտեմ ծխախոտից թէ շատ թէյ խմելուց, նրա երբեմն սպիտակ և երկար բեխերը կանաչ գոյն էին ստացել և փոքրիկ, նոյնպէս կանաչագոյն ծնօտամօրուքի հետ՝ շարունակ թափվում էին բերանը, ինչպէս փոսի եզերքին բուսած խոտեր ու մացառներ:

Պան Կազիմիր Պրժեվիցկին, ինչպէս ասացի, իմ հարեւանն էր: Նա ապրում էր հէնց իմ սենեակին կից: Մեզ իրարից բաժանողը մի նեղ պատ էր մէջտեղի դռնով, որը միշտ փակ էր լինում:

Այդ պատի և այդ դռան ետեւից մենք յաճախ խօսում էինք իրար հետ օրվայ հարցերի մասին: Եւ այդ պատն այնքան բարակ էր, որ իմ սենեակում ես միշտ լսում էի, թէ ինչպէս է լուցկի վառում նա, ինչպէս բոբիկ ման գալիս յատակի վրա կամ ինչպէս անկողնում պառկած տեղը մի կողքից շրջվում է միւսի վրա:

Պան Կազիմիրը նահանգական առեանի պաշտօնաթող ծառայող էր: Իր հայրենիքից նա Կովկաս էր եկել, ինչպէս ինքն էր ասում, Լօրիս-Մելիքօվի կռւի ժամանակ, որպէս գրագիր-զինւոր, ապա, պատերազմը վերջանալուց յետոյ, նա մտել էր Թիֆլիսի նահանգական առեանը գրագրի պաշտօնով, իսկ իմ հարեւանութեան օրով, պաշտօնը թողած ապրում էր կենսաթոշակով:

Նա, պէտք է ասած, շատ սակաւապետ և ճշդապահ մարդ էր. քնում էր երեկոյեան ժամը 7-ին, երբ հաւերը թառ էին լինում և երբ քաղաքի տներում սկսում էին մէկը միւսի ետեւից ճրագներ վառել: Նա ճրագ չէր վառում, որովհետեւ վախենում էր, որ հրդեհ պատահի. այդպէս էր ասում ինքը: Իսկ զարթնում էր նա առաւօտեան ժամը 4-ին—5-ին և իր սենեակում կրակկրատցնում էր անընդհատ, որ շատ ժամանակ ինձ թւում էր, թէ յատակը մէկնը են կրծում կամ թէ չէ քարթու պաքսիմաթ են ուտում:

Պան Կազիմիրը, ինչպէս ինքն էր ասում, շլեախտիչներից էր և այդ պատճառով պահպանել էր լեհական բոլոր սովորութիւնները՝ թէ կրօնական և թէ աշխարհիկ: Նա ամէն երեկոյ ու առաւօտ, Մայր-Աստուածածնի պատկերի առջև կանգնած, երեսին խաչ քաշելով աղօթք էր անում. Նա հագնում էր մի երկար սիւրտուկ, ծածկում էր կապոյտ գոյնի լեհական գլխարկ, իսկ փողկապի տեղ կապում էր մի հողագոյն թաշկինակ, որի ծայրերը նապաստակի ականջների պէս կախ էին ընկնում վզից:

Պան Կազիմիրի զբաղմունքն այն էր, որ ամէն օր թէյ և ճաշ էր պատրաստում իր համար, իսկ մնացած ժամանակը նուիրում է ընթերցանութեան: Նա, բացի տեղական մի լրագրից և լեհական այն թերթից, որ ստանում էր Վլօցլավսկ քաղաքից, կարդում էր Միցկևիչի, Սլօվացկիի և Սենկեվիչի գրուածքները: Կարդում էր և երբեմն գալիս ինձ մօտ ու ոգեւորված պատմում կարդացած գրքի բովանդակութիւնը:

— Դուք, պան Ստեփան,—ասում էր նա ինձ անունս աղաւաղելով,—չէք կարող երեւակայել, թէ որքան լաւ են գրում մեր գրողները: Կարդում ես և կարծում ես, թէ սրտիցդ մի ծանր քար է ընկնում... Այո, պան, մեր գրողները այնպէս լաւ են գրում, այնպէս լաւ...

Եւ դառնալով ինձ հարցնում էր ամէն անգամ.

— Իսկ դուք, պան Ստեփան, կարդացե՞լ էք Սենկեվիչի «Ջրհեղեղը», «Սուսերակիրները»...

— Ո՛չ,—պատասխանում էի ես:

— Այդ լաւ չէ, պան, այդ լաւ չէ... պէտք է կարդալ... պէտք է կարդալ...

Եւ նա սկսում էր պատմել, թէ որքան հետաքրքրական են այդ վէպերը: Բացի այդ՝ նա յաճախ պատմում էր ինձ Սիգիզմունդ և Կազիմիր թագաւորների և սրանց արած գործերի մասին: Նա պատմում էր ինձ նաև, թէ երբ է ծնվել ինքը, ով է եղել իր կնքահայրը, նկարագրում էր իր մանկութիւնը, որ անց էր կացրել գիւղում, ուր մի անգամ սրեսծաղիկ գողանալու ժամանակ ծեծել էին իրան և մի ամբողջ օր փակել հաւանոցի մէջ: Ամենից շատ նա պատմում էր իր հայրենի գիւղի մասին, որ գտնվում է Վիսլայի ափին. իր հօր մասին, որ ընկել է լեհական ապստամբութեան ժամանակ, և այն մասին, թէ ինչպէս է շինված իրանց տունը և քանի լուսամուտ ունի նա:

— Մեր տունը շինված է այսպէս,—ասում էր նա ձեռքերով ցոյց տալով տան ձեւը,—երեսը դէպի արեւելք և տախտակէ բարձր տանիքով: Մեր տունն ունի չորս լուսամուտ, չորսն էլ նայում են դէպի արեւելք: Արեւը ծագում է թէ չէ, շողքն ընկնում է մեր տունը... Մեր տան առջև կան երկու բարտի ծառ, որոնց վրա գարնանը ժողովվում են սարեակները: Այդ բարտիներից մինը բարձր է, իսկ միւսը մի քիչ կարճ: Դա էլ կարճ մնաց նրա համար, որովհետեւ փոքրիկ ժամանակ մեր հարեւանի տղայ Վավժօնը մի գիշեր թշնամաբար կտրեց նրա գլուխը...

Եւ նա պատմում էր, թէ ով է այդ Վավժօնը, ու Վավժօնի մասին պատմելով, նորից դառնում էր իր հայրենի գիւղին, որի անունը չեմ յիշում, և թւում նրա «անմոռանալի» արժանիքները, «դրախտային» գեղեցկութիւնը և հեռաւոր ու հեռանկար դաշտերը, ոսկեզօծ արտերով ու արօտներով: Իսկ գիւղի մասին պատմելով նա խօսքը իսկոյն դարձնում էր Լեհաստանի վրա, յիշում էր նրա նախկին փառքը, նրա հերոսներին և մեծ թագաւորներին ու զօրավարներին. Նա առանձնապէս կանգ էր առնում Կրակօվ և Վարշավա քաղաքների վրա:

— Դրանց նման քաղաքներ չը կան աշխարհում,—ասում էր ամէն անգամ:—Կրակօվը և Վարշավան մի հատ են... Այո, պան, մի հատ են...

Երբ խօսք էր լինում օրէ քաղաքի կեանքի և բարքի մասին, նա ասում էր.

— Կրակօվում և Վարշավայում այդպիսի բաներ չը կան: Կրակօվում և Վարշավայում կեանքը ուրիշ է...

Կամ երբ խօսքը վերաբերում էր արեւելեան երկրի բնակիչների հակումներին ու ձրգտումներին, նա սիգարը բերանից հանելով և ցուցամատի ու միջնամատի արանքում բռնած, ձեռքը թափ տալով և իր վրա մի խիր ցանելով՝ շշնջում էր.

— Այդպիսի բան Լեհաստանում չեն սիրում... Լեհաստանում այդ բանը վաղուց կայ... Դրանք էլ Լեհաստանի օրինակին են հետեւում... Այո, պան...

Իսկ ամէն անգամ, երբ նա ձեռքն էր առնում տեղական օրէ լրագիր և իր մեծ ակնոցը դողդոջիւն ու բարակ ձեռքերով հագցնում էր ականջներին, ասում էր.

— Տեսնենք Լեհաստանի մասին բան կա՞յ գրած...

Ու երբ ամբողջ լրագիրը սկզբից մինչև վերջը կարդում էր—նա կարդում էր և յայտարարութիւնները—և Լեհաստանի մասին ոչինչ չէր գտնում, նա ակնոցը վերցնելով մէջքով յենվում էր աթոռի թիկունքին, լրագիրը դնում ծնկանը և արտասանում.

— Հը՛մ... տարօրինակ է: Ամէն բանի մասին գրում են, իսկ Լեհաստանի մասին—ոչինչ... Գոնէ մի խօսք լինէր... Անգլիայի ու անծանօթ երկիրների մասին գրում են, իսկ Լեհաստանի մասին՝ ոչինչ.... Տարօրինակ է....

Այսպէս էր անցնում պան Կազիմիր Պրժեվիցկիի կեանքը մինչև ռուս-գերմանական պատերազմը:

ՈՂՋՈՒՆՈՒՄ ԵՆՔ ՍԹԱՓՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԸ

(Գերմանացի գիտնականը քննադատողի դերում)

Այն երկիրը, ուր բարձր, հեղինակաւոր մտաւորականութիւնը քաղաքակիրթ աշխարհին ուղղած իր հաւաքական յայտագրով արդարացրեց պրուս-գերմանական միլիտարիզմի անհոլի գոյութիւնը գիտութեան ու կուլտուրայի անունով և սրբագործեց վիլհէլմեան սանձակոծ գաժփաների սխրագործութիւնները, այդ նոյն երկրից լսվում է այժմ մի ախորժալուր ձայն:

Գերմանական գիտնականներից մի համակրելի դէմք՝ Մարբուրգի համալսարանի իրաւագիտութեան յայտնի պրոֆեսոր դօկտոր Վալթեր Շիւկինգը հրապարակ է եկել իր պաշտօնակիցների տխուր դօկումենտը քննադատելու: Մի տխուր, բայց միշտ մնայուն պատմական դօկումենտ, որի պատրիոտական մաքերին ձայնակցած 3000 գերմանացի պրոֆեսորները անփառունակ էջ պիտի թողնեն իրանց յետագայ սերունդներին:

Դժբաղդաբար չեն հասել մեզ պրոֆ. Շիւկինգի գրուածքի հետաքրքրական մանրամասները իր կոլլեգաների մասին. բայց հասածն էլ բաւական է՝ գաղափար կազմելու համար, թէ ինչպէս է արտայայտվում բուրժուական գիտնականը՝ բուրժուական գիտնականների մասին այժմ Գերմանիայում:

Միւնխէնում հրատարակվող «Das Forum» ամսաթերթի վերջին (մայիս-յունիս) համարում պրոֆ. Շիւկինգը լոյս է ընծայել մի յօդուած՝ «Der Weltkrieg und die deutschen Professoren» («Համաշխարհային պատերազմը և գերմանական պրոֆեսորները») վերնագրով:

Մարբուրգի պրոֆեսորը հաստատում է, որ երբ պատերազմը բռնկվեց, հոգևոր Գերմանիան կատարելապէս կցվեցաւ պաշտօնական Գերմանիային՝ Նման: Եւ նա մեղադրում է իր հայրենակից պրոֆեսորներին, որոնք չը կարողացան մտաւոր-հոգևոր հաղորդակցութեան կամուրջ ձգել Գերմանիայից արտաքին աշխարհի հետ: Շիւկինգը քննադատում է իր պաշտօնակիցների թիւր ըմբռնողութիւնը՝ միլիտարիզմի էութեան մասին: Միլիտարիզմի տակ հասկանում է նա այն ռազմական աշխարհահայեացքի իւրացումը, որ ողողել, ծծվել է Գերմանիայի քաղաքացիական կեանքի բոլոր սահմանները: Այդ թիւր ըմբռնողութիւնից է բղխում, նաև ըստ մեր յարգելի պրոֆեսորի, այն հակառակութիւնը, որ ունեն գերմանացի պրոֆեսորները պացիֆիստական շարժման դէմ:

Անշուշտ, գերմանական մտաւորականների անտիպացիֆիզմը և ռազմամոլութիւնը ունի շատ աւելի խոր և իրական պատճառներ *), քան պրոֆ. Շիւկինգն է պատկերացնում իրան: Սակայն ներկայ դէպքում մեզ չէ հետաքրքրում գերմանական գիտնականի հասարակահայեցողական տեսակէտը, այլ այն ողջոյնի արժանի քաղաքական պաթօսը, որ ուղղում է նա իր պաշտօնակիցների մեծ հաւաքական խմբակցութեան դատապարտելի վարմունքի դէմ.

Միանգամայն համաձայն ենք գերմանացի գիտնականի այն նկատողութեան հետ, որ նա պարծեցնել իբրև նախատինք ուղղում է իր ռազմապաշտ կօլլեգաների դէմ: Զը պէտք է, ասում է նա, ինքզինքը շոյել այն բանով, որ երբ մեր հարեւանները նախանձում են մեր անտեսական զարգացման արագ թռիչքների վրա, մոռանալով բոլորովին որ Գերմանիայի յետամնաց պետական կազմը խանգարում է նրա մերձեցումը նոյն իսկ ցեղակից ազգերի հետ: Դեմօկրատական տենդենցները, որոնցով թաթախված են եւրօպական երկիրները, միանգամայն օտար են Գերմանիային. ահա ինչի մէջ պիտի որոնել Գերմանիայի կղզիացման հիմնական պատճառները:

Գերմանացի գիտնականը քննադատողի դերում. սա, իրաւ, քաղաքական սովետական մի ուրախալի նշան է այն երկրում, ուր ամիսներ շարունակ՝ պատերազմի բոցավառ հրդեհը ջնջել է խօսուն մտաւորականների և հրապարակային աղմկահար պատրիօտների միջև եղած տարբերութիւնները:

Պրոֆեսոր Շիւկինգին պատիւ է բերում, որ նա կարողացել է պատերազմական դիկտատուրայի սարսափահար օրերին ոչ միայն հետեւողականութիւն պահպանել իր քաղաքական հայեացքների մէջ, այլ և համարձակութիւն ունենալ՝ իր հայրենիքի վերաւոր կողմերը, իր խելակորոյս կօլեգաների պատրիօտիստական ծանծաղամտութիւնը խարազանելու: Շիւկինգը պատկանում է այն՝ դժբաղդաբար շատ սակաւաթիւ գիտնականների շարքին Գերմանիայում, որոնց գերմանացիք անուանում են՝ ըստ նրանց քաղաքական credo-ի, linkslieberal կամ entschiedener lieberal (ձախակողմեան լիբերալ կամ վճռական լիբերալ): Երկու տարի առաջ, 1913 թ., լոյս տեսաւ նրա մի արժէքաւոր աշխատութիւնը «Neue Ziele der staatlichen Entwicklung» («Պետական զարգացման նոր նպատակներ») վերնագրով, ուր նա ջերմ տողերով փայփայում է պետական ինստիտուտների զարգացման տենդենցները դէպի դեմօկրատականացումն ու սօցիալականացումը, դէպի ժողովրդապետական սկզբունքների իրականացումը: «Ժողովուրդը,—ասում է նա,—լինելով մինչև այժմ իշխանական կառավարութեան սոսկ օբիեկտը՝ պէտք է դառնայ պետական կեանքում տիրապետող կամքի սուբիեկտը և կրողը» (եր. 25):

Իբրև արմատական մտածող՝ յաճախ է նա սուր յարձակումների ենթարկել Պրուսիան՝ Գերմանիայի առաջնորդացումը կաշկանդող Հօհենցօլլերնեան միապետութիւնը: Եւ իբրև այդպիսին նա միշտ թշնամական վերաբերմունքի է արժանացել կառավարութեան կողմից:

Կրկնում ենք, պատիւ է բերում գաղափարի շիտակ, նաւատարիմ զինւորի անվեհերութիւնը՝ համածաւալ պոխօզով վարակված բարձր մտաւորականների շարքերում ժամանակակից Գերմանիայում, ուր շատերը՝ դեմօկրատներից և վճռական լիբերալներից՝ այրել են իրանց ետև բոլոր նաւերը և խելայեղօրէն միացել ուրրա-պատրիօտների աղմկահար խօրին: Պրոֆ. Զոմբարտը ևս համարվում էր մէկը Շիւկինգի նման արմատական մտածողներից: Բայց մենք տեսանք նորերս սոյն էջերում, թէ որ աստիճան խոնարհվել է այդ մարդը իր բարձրութիւնից և վիլհէլմեան կրէատուրների նման՝ ռազմամոլութեան ֆանատիկ քարոզ է հնչեցնում հրապարակով:

B. Lucifer

*) Մենք պատրաստում ենք ներկայիս մի մեծ ուսումնասիրութիւն գերմանական միլիտարիզմի և իմպերիալիզմի մասին, ուր յատուկ գլուխ է նուիրված գերման մտաւորականների ռազմական աշխարհահայեացքի քննութեան:

ԹՌՈՒՑԻԿ ՄՏՔԵՐ

XIX

Տիտանական չափերի հասած ներկայ համաշխարհային պատերազմը չունի նմանը անցեալում: Զէնքի տակ է գտնվում երեսուն միլիոնից աւել զինւոր: Այդ թւի կէսից աւելին ներկայումս պատերազմում է առաջապահ դիրքերում:

Մնացեալը կազմում է ռազմագիտական ռեզերվը: Կռւող կողմերից մէկը՝ եռապետական դաշնակցութիւնը՝—Գերմանիան, Աւստրիան և Թիւրքիան գերազանցում են միւս կողմին՝ քառեակ համաձայնութեանը (Ռուսաստանին, Անգլիային, Ֆրանսիային) և Իտալիային ռազմամթերքի հսկայական քանակութեամբ ու այն միջոցներով, որոնք հնարաւորութիւն են տալիս պատրաստելու միլիոններով պահանջվող ռումբերն ու փամփուշտները:

Զօրքերի քանակով քառեակ դաշնակցութիւնը գերազանցում է հակառակորդին:

Բայց ժամանակ է պէտք այդ զօրքերին կազմ ու պատրաստ, ռումբերով, փամփուշտներով ուղարկելու համար ռազմադաշտը:

Գերմանիան, որ յայտարարեց պատերազմ, բնական է որ պատրաստվել էր տարիների ընթացքում:

Պէտք է աւելացնել այդ պատրաստութեան նաև գերմանական բարձր տեխնիկան, երկաթուղիների խիտ ցանցը և ուսման ու գրականութեան հանրացումը: Դաշնակիցները, ինչպէս այժմ խոստովանվում են, տարված համաշխարհային խաղաղութեան գաղափարով, չէին նախատեսում մօտալուտ վտանգը ու այդ պատճառով էլ պատշաճ պատրաստութիւն չունէին տեսած: Անգլիական մինիստր Լլօրդ Ջօրջը յայտնեց իր մի ճառում, որ ինքը Գերմանիան վերջին տարիները շատ մտերմաբար էր պահում իրան պետութիւնների հետ, և բալկանեան պատերազմին, 1912 թ., Գերմանիան Անգլիայի հետ ձեռք ձեռքի տուած իբրև մօտ բարեկամ բանակցում էր միւս պետութիւնների արքունիքների հետ:

Այսպէս ուրեմն մի կողմն է ամէն պատրաստութիւն, սակայն թւով ոչ գերազանցող զօրք, միւս կողմն է ոչ բոլորովին պատրաստ, բայց թւով գերազանցող զօրք:

Այդ գերազանցող զօրքը իբրև զինւոր՝ վաղուց պատրաստ էր, մինչև իսկ, ինչպէս և սպասվում էր, գարնանից պէտք է առաջ արշաւէին: Սակայն ներկայ իր նմանը չունեցող պատերազմը ցոյց տուեց, որ արշաւող հսկայաքանակ զօրքերին պէտք է տալ նաև ռազմամթերք՝ փամփուշտ և ռումբ հսկայաքանակ թւով, տասնեակ միլիոններով: Սան գետի մի կէտում թշնամին մի քանի ժամ տեող յարձակման ընթացքում արձակել է 700,000 ռումբ. Արրասից դէպի հիւսիս տեղի ունեցած նոյն իսկ դիրքային կռիւներում, որոնք մասնակի և ոչ ընդհանուր նշանակութիւն ունեն, ֆրանսիացիք մի տեղ կարճ ժամանակամիջոցում արձակել են 300,000 ռումբ, իսկ մի այլ տեղ 52 ժամվայ ընթացքում՝ կէս միլիոնից աւել:

Ահա թէ որպիսի հսկայական պահանջներ է դնում ներկայ անօրինակ պատերազմը:

Այդ պահանջներին բաւարարութիւն տալու համար ոչ մի պետութիւն չունի հարկաւոր թւով գործարաններ և պատրաստութիւն:

Գերմանիան շատ առաջ մասնաւոր գործարաններն ևս յարմարեցրեց ռազմամթերքի պատրաստութեան համար, չը նայելով որ նա առաջինն է հանդիսանում իր բազմաթիւ ռազմամթերային գործարաններով աշխարհիս երեսին: Դաշնակից պետութիւններն ևս ձեռնարկեցին այդ գործին:

Անգլիայում, Ֆրանսիայում արդէն վաղուց մասնաւոր գործարանները վերածվեցին ռազմամթերային. գիշեր ցերեկ, կիրակի օրերն ևս հերթապահութեամբ աշխատում են բանւորները վարձատրութեամբ, ոչ բանւորները՝ պաշտօնեաներ, ինտելիգենտներ, գործակատարներ և ազատ ժամեր ունեցող ամէն մի անհատ հայրենիքի համար անվարձ աշխատում է այն ժամերին, երբ ազատ է: Դադարել են ժամանակաւորապէս փոխադարձ համաձայնութեամբ և կառավարութեան երաշխաւորութեամբ բանւորի և կապիտալիստի թշնամութիւնը. Ներկայ [illegible]

պատերազմական աշխատանքի պայմանները և վարձահատուցումը ոչ մի կողմի համար չեն կարող լինել պարտադիր կամ օրինակ ոչ պատերազմական ժամանակի համար։ Ռուսաստանում ևս առևտրա-արդիւնաբերական և այլ դասակարգերը կառավարութեան համաձայնութեամբ և աջակցութեամբ ձեռնարկեցին հայրենիքի շահերի համար գործարանների և արհեստանոցների յարմարեցման ռազմամթերային պատրաստութեան համար։ Այսպէս՝ ուրեմն՝ մօտ ապագայում դաշնակիցները կը գերազանցեն Գերմանիային ոչ միայն զօրքերի քանակով, այլև ռազմամթերքի պատրաստութեամբ ու քանակով։ Այս տեսակ գերազանցումով արդէն յաղթութիւնը ապահովված է։ Սակայն այդ բանի համար հարկաւոր է ժամանակ։

Գերմանիան, շատ լաւ գիտենալով այս հանգամանքը, ուզում է չը տալ ժամանակ հակառակորդին, օգտվում է իր ժամանակաւոր առաւելութիւններից և յարձակման է դիմում, ուղղելով իր հարուածը արևելեան ռազմաճակատը։ Սակայն այս մասին հետևեալ անգամ։

Ա. Նազարբէկեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊԻՏԱՆ Ց. ԿԱՆՋԱՎԵԼԻԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻ ՅԱՒԵՐԺԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացանք Թիֆլիսում՝ լուսանկարիչ Սրմաքեանից 5 ր.։ Նախկին ստացված 10 ր. հետ միասին (տես «Մշակ» № 133) ունենք ստացած ընդամենը 15 ր.։

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Մշակի» 131-դ համարում կարդացի տ. Հ. Նաւասարդեանի անկեղծ երախտագիտութեամբ լի գրած յօդուածը ազնիւ հերոս կապիտան Ցովսէփ Կանչավելիի մասին։

Պատերազմի արիւնալի դէպքերի մէջ գազանացած մարդու զարթնած վայրենի բնազդների անզուսպ բռնկման ժամանակ, երբ մարդ գազանը գարշելի ագահութեամբ խողխողում է իր նմանին, կամ ամենայն լկտիութեամբ լկւում, բռնաբարում է ձեռքն ընկած անպաշտպան կնոջը, այսպիսի մռայլ ու սև ամպերով պատած երկնքի վրայով ձիգ փայլատակվող շանթի պէս շլացնող լոյսով փայլում են այն հերոսները, որոնց մէջ հէնց այդ գազանային դէպքերը արթնացնում են բոլորովին այլ մարդկային բնութեան վեհ, անձնուէր ասպետական բնազդներ։

Հէնց այդպիսի մի ազնիւ հերոս երևացել է և մեր պատերազմաբեմի հորիզոնում։ Վրացի կապիտան Ցովսէփ Կանչավելին լսելով հարիւրաւոր հայ կանանց գերվելը Թիւրքերի կողմից՝ բռնկվում է անձնուէր պատուաւէր ասպետական ազնուութեամբ և գլուխ կանգնելով զօրքին՝ հասնում է Թիւրքերին, նրանց ձեռքից խլում ազատում է հարիւրաւոր հայ կանանց։ Պաշտելի անմահ հերոս, մանաւանդ հայ կնոջ համար, հայ կնոջ, որ այնքան դարեր միշտ ու միշտ գազանացած կրքերի զոհ է եղել։

Եւ նա, հայ կինը, ինքը պիտի յաւերժացնի նրա անմահ, սուրբ յիշատակը։ Նա պիտի կանգնեցնի նրա յիշատակին մի արձան, թէկուզ այդ արձանը լինի մի դպրոց հայ աղջիկների համար, ուր նրանք կը սովորեն իրանց պատիւը պաշտպանողի յիշատակին։

Շ. Խանազատ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Յունիսի 21-ին Ժողովրդ. Տանը տեղի ունեցաւ ժողովրդ. համալս. ընկեր. անդամների ընդհ. ժողովը, ներկայութեամբ մօտ 80 անդամի։ Նախագահ ընտրվեց Տ. Մարգարեան, իսկ քարտուղար՝ Հասան-զադէ։ Ժողովը լսեց վերստուգիչ յանձնաժողովի զեկուցումը՝ ընկ. վարչութեան գործունէութեան 1913-1914 տարիների դրամական հաշիւների մասին, վարչութեան այդ առիթով տուած բացատրութիւնը, և հաւանութիւն տալով հաշուապահութեան մէջ բարեփոխութիւն մտցնելու նպատակով վերահսկիչ յանձնաժողովի կողմից արված առաջարկներին՝ հաստատեց հաշիւը, գտնելով այն միանգամայն օրինաւոր։

Սեկցիաների ինստրուկցիայի մէջ որոշ փոփոխութիւններ մտցնելուց և նրա մասին մտքերի փոխանակութիւն ունենալուց յետոյ, ժողովը վարչութեան իր ապագայ գործունէութեան մասին արած զեկուցումը լսելուց յետոյ՝ անցաւ վարչութեան կազմից հեռացած երեք անդամի փոխարէն նորերի ընտրութեան։ Ընտրվեցին Ալ. Լոմթաթիձէ, Հասան-զադէ և Վ. Կուցիավա։

Վերահսկիչ յանձնաժողովի նոր կազմի ընտրութիւնը թողնվեց աշնան։

ԻՆՉ ՊԱՐԶԵՑ ԵՒ ԻՆՉ ԱՐԴԻՒՆՔԻ ՅԱՆԳԱՒ ՇԱՄԱԽՈՒ ԹԵՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Շամախի, 15 յունիսի

Թեմիս զանազան վայրերից եկած 16 պատգամաւորների մասնակցութեամբ, Կարապետ եպ.-ի նախագահութեամբ և Գեղամ Կոստանեանի ատենապետութեամբ յունիսի 7-ից մինչև 9-ը առաջնորդարանում տեղի ունեցաւ Շամախու թեմի թեմ. ժողովը։ Զբաղմունքի նիւթերն էին թեմ. դպրոցի շինութեան, բացման, ապահովման վերաբերեալ մի շարք խնդիրներից դուրս նաև տեղի հարցը։ Վերջինիս նկատմամբ ոչինչ նոր բան չունենալով ասելու՝ թեմ. ժողովը կրկնեց այն բոլորը, ինչ որ տարիներ առաջ և թեմ. ժողովի գումարման նախօրեակին ասվեց ու գրվեց մամուլում. ուստի առանց նորից ծանրանալու այս խնդրի վրա, հարկ կայ հրապարակելու այն ակնբախ թիւրիմացութիւնները, որ կամայ ակամայ սպրդելով թերթերում՝ զերծ չը թողին նրանից և թեմական ժողովը։ Ոչ մի բանում իրար չը զիջող Շամախու և Բագուի կողմնակիցների միջև առեղծվեց մի դրութիւն, որ մի կողմից՝ շահագրգռված մեր անգէտ հասարակութիւնը խարխափման մէջ պահեց, միւս կողմից գործի ձեռնարկողին, որ ի դէպ է ասել, մեզանում և Բագւում չը տեսնված կենդանութիւն մտցրեց, անտեղի առարկութեանց առարկայ դարձրեց, չը նայած ոչ մի առիթ չէ տուել իր ազդեցութիւնը այս կամ այն կողմի վրա կասկածի ենթարկելու և միամտութիւն էր ունեցել իր աննշան կարծիքը անկեղծաբար յայտնելու պաշտօնական շրջաններից դուրս։

Ամենից առաջ երկու կողմի պատգամաւորներից շատերը ցոյց տուին ծայր աստիճանի անհամբերատարութիւն, ոչ անկեղծ վերաբերմունք իրար նկատմամբ և ոչ էլ փոխադարձ վստահութիւն։ Բացատութիւնները յարգելի են։

Շամախու կողմնակիցները ջանում էին ապացուցել, որ Շամախին համաձայն Պոլոժենիէի ազնւն թեմ. դպրոց ունեցել է, բայց անկատար, այժմ էլ շինութեան իրաւունք ձեռք բերած լինելով՝ պէտք է սկսածը շարունակել։

Բագուի պատգամաւորներից ոմանք, չուզենալով այս փափկանկատ խնդրի մասին երկարել, որը, ինչպէս երևում էր, շամախեցիների նման ուզում էին օգտագործել՝ միայն Բագւում անաջողութիւն գտնելուց յետոյ, ընդունում էին Շամախու եթէ ոչ թեմական դպրոցի իրական գոյութիւնը, այլ ծխականի բարձր դասարաններին տեր եղած լինելը զանազան ժամանակներում, որ մի տեսակ սկիզբ և նախապատրաստութիւն է համարված եղել ապագայ թեմականի. այլք պնդում էին, որ դրանցից և ոչ մէկն էլ գոյութիւն չէ ունեցել, այդ կարող են հաստատել, բայց չեն անում ինչ-ինչ նկատումներով։

Ի դէպ՝ խնդրի պարզաբանութեան համար թեմ. ժողովում մտածվեց, որ հայոց եկեղեցու կանոնադրութեան վերաբերեալ պետական օրէնսգրքի 11-րդ հատորի 1208-րդ յօդուածը ասում է. «Իւրաքանչիւր թեմ թեմական դպրոց բանում է պատշաճաւոր հոգևոր մարմնի կողմից մշակված և տէրութիւնից հաստատված ծրագիր ու կանոնադրութիւն ունենալուց յետոյ, եթէ անցեալում այդ ուղղութեամբ ոչինչ արված չէ»։ Ուրեմն սխալ է Շամախու կողմնակիցների պնդումը և կարծումը Պոլոժենիէի ազնւն, թէ պէտք է անմիջապէս թեմականը բանալ։ Զէ որ նոյն փորձը արաւ նախորդ առաջնորդը 1913/14 թւին և վերոյիշեալ յօդուածի հիման վրա ստիպված եղաւ պատասխան տալու երկդիմի դիրք բռնելով. ինչ-ինչ նկատումներով հոգևոր իշխանութիւնը հաւատացնում էր, թէ թեմական դպրոց է բացել, իսկ մարմնաւոր իշխանութիւնը հաւատացնում էր, թէ ծխականի շարունակութիւնն է։

Սխալ է նոյնպէս և Բագուի կողմնակիցներից ոմանց պնդումը, թէ Շամախին ոչինչ չէ ունեցել. նա ունեցել է ծխականի բարձր դասարանները ապագայ թեմականի համար։ Կատարեալ թեմական դպրոց ունենալու համար անհրաժեշտ է արված եղել հեռատեսութիւնը և տարիների յամառ աշխատանքը՝ պահել այդ բարձր բաժանմունքները ծխականին կից մինչև չորրորդ դասարան, աշխատելով միաժամանակ ձեռք բերել կանոնադրութիւն և ծրագիր։

Շամախու կողմնակիցները Բագուից պատգամաւոր եկած Պ. Զուբարի առաջնորդութեամբ յանկարծակի բերելու համար բագուեցիներին՝ պնդում էին օրակարգի առաջին կէտի վրա՝ շարունակել հինը և քննութեան առնել միջոցների ու պահպանութեան խնդիրը, հաւատացած լինելով որ հարցի այսպէս լուծմամբ վերանում էր տեղի խնդիրը։

Բագուի կողմնակիցները, լաւ հասկանալով այս խաղը, պնդում էին նախ վիճաբանութեանց բովով անց կացնել ու ստանալ օրակարգի բոլոր կէտերը և ապա միայն մի առ մի քուէարկութեան դնել։

Ձայների առաւելութեամբ վիճաբանութիւններին այսպիսի ընթացք տալով, նորոգ նիստում հրապարակ եկաւ տեղի խնդիրը, որի քննութեանը չը մասնակցեցին Շամախու և Գեօգչայի պատգամաւորները, թւով 6 հոգի։ Սրանք հիմնվելով իրանց ընտրող ծխականների լիազօրութիւններին՝ չը մասնակցել տեղի խնդրի յարուցմանը՝ պատճառաբանեալ բողոք ներկայացրին նախագահին և լաւ հանդիսատես եղան որոշումներին։ Շամախու օգտին խօսող միայն Պ. Զուբարը, որը զավելի եռանդով տարաւ իր ծանր բեռը։ Այնուհետև մի ձայնին ընդդէմ տեղի խնդիրը Բագուի օգտին որոշվեց, ցանկալի համարվեց Շամախու շրջանի կրթական-կուլտուրական պահանջներին բաւարարութիւն տալու համար բացված տեսնել մեզանում մի վիճակային չորսդասարանեան դպրոց, որին յատկացվեց թեմականի հողաբաժինը, եղած դրամական միջոցները և այլ նիւթերը. թեմի կենտրոնի վիճակը, որ թեմական դպրոցի հետ կապված է համարվում շատերի կողմից և դրված էր իբր խորհրդածութեան նիւթ՝ վեր դասվեց իրանց իրաւասութիւնից և թողնվեց առկախ։

Այս արդիւնքներին յանգելով, արձանագրութիւնները կարդալուց, ժողովը փակվեց երեք աղմկալից նիստեր ունենալուց յետոյ։

Սրբազան առաջնորդը ցաւ յայտնելով Շամախու կողմնակիցների բռնած դիրքի առիթով, որ առաջ է գալիս թեմականի հարցը իրանց սրտին մօտ ընդունելուց, յոյս յայտնեց թէ նրանք գործով աւելին կապացուցեն, յայտնեց գոհունակութիւն եղած աշխատանքների համար։ Ի պատասխան առաջնորդի, Գեղամ Կոստանեան շնորհակալութիւն յայտնեց սրբազան հօրը, որ գործի միակ ձեռնարկողն էր այս նեղ ու արհաւրալից օրերում, որի հիւրն էին այս քանի օրերը։ Պարոնը իր ճառերից մէկում շեշտեց նաև, որ եթէ սրբազանը պաշտօնավարած լինէր մեզանում 5—6 տարի առաջ, այսօր այս հարցերը որոշված կը լինէին աւելի արդիւնաւէտ կերպով։

Նկատելի էր, որ Բագուից, Կուբայից և Դերբենդից եկած պատգամաւորները՝ մէկէ միացութեամբ՝ սանձել էին մեր հոգևոր կրթարանների, գիրքի և նախանձելի պաշտօնի տէր մարդիկ. սրանց հանդէպ Շամախու կողմնակիցներից երեքը միայն լուռ հանդիսատեսի դերումն էին, իսկ մնացեալ երեքը շատ բանով պարտական Զուբարին։

Վիճաբանութիւնների ընթացքում պարզվեց նաև, որ Շամախին ու Գեօգչան իրանց գիւղերով շօշափելի օգնութիւն չեն կարող հասցնել ապագայ թեմական դպրոցին։ Մօտաւճառութիւնը չնչին արդիւնք կը տայ, վկայականների և պսակադրամի նախնի յաւելումը ծանրաբեռնութիւն է և անընդունելի, իսկ սրբազդամների գանձումը՝ անյուսալի։

Այն տուրքերը, որ տալիս է գիւղական ազգաբնակութիւնը, հազիւ կարող են մասամբ բաւարարել ծխական դպրոցների պէտքերին, որոնք միշտ էլ չը պիտի բաւարարվեն Մարդասիրական Ընկերութեան կողմից։

Այսպէս վերջացաւ Շամախու թեմական ժողովը, վերջնական տնօրէնութիւնը թողնելով Կաթողիկոսին։

Ց. Բաղդամեան

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿՐԻԶԻՍԸ ԳԻՒՂԵՐՈՒՄ

Ներկայ աշխարհաւաս պատերազմը, որից այնքան տուժում է քաղաքակիրթ մարդկութիւնը, ոչ պակաս վնասակար ազդեցութիւն է ունեցել նաև գիւղացիների տնտեսական կեանքի վրա։

Նախկին խաղաղ տարիներում էլ գիւղացիների տնտեսական կեանքը մխիթարական չէ եղել, և այդ՝ գլխաւորապէս այն հանգամանքի շնորհիւ, որ գիւղացիները զուրկ են իրանց տնտեսութիւնը կանոնաւորապէս վարելու գիտելիքներից և որովհետև զուրկ են կրթութիւնից. մի խօսքով՝ որովհետև կուլտուրապէս յետամնաց վիճակի մէջ են և չեն օգտվում գիտութեան բարիքներից։

Իսկ ներկայ տարում մանաւանդ, երբ պատերազմի պատճառով լուսաւոր երկիրներում անգամ տնտեսական ծանր վիճակի մէջ են ապրում մարդիկ, մեր գիւղացիների դրութիւնը առաւել ևս վատթարացել է։

Մի կողմից կենսական մթերքների անտանելի թանգանալը, միւս կողմից էլ շուկայութեան հասցրած անբուժելի հարուածները մի այնպիսի տնտեսական կրիզիս են առաջ բերել գիւղական կեանքում, որը յիշեցնում է անցեալ ժամանակվայ սովի տարիները։

Գիւղական կեանքում, որ ամեն ինչ բարձի թող է արվում, որ ամեն մի անհրաժեշտութիւն անարգել կերպով կատարվում է, կենսական մթերքների թանգանալու վրա հարկաւոր ուշադրութիւն չեն դարձնում։

Ցաւալի բան է, որ կենսական մթերքների թանգանալը մեծապէս վնասում է աղքատ դասակարգի շահերին, և, բնականաբար, վերջինս էլ իբրև տուժող պէտք է միջոցներ ձեռք առնէ իր շահերը պաշտպանելու համար։ Ունևոր դասակարգը երբեք ակտիվ միջոցների չէ դիմում թանգութեան առաջն առնելու համար։ Սակայն ցաւը նրանումն է, որ գիւղական իրականութեան մէջ ամեն բանի տէրն ու ուղղութիւն տուողը լինում է ունևոր դասակարգը. նա է հանդիսանում գիւղացիների «շահերի պաշտպանը». ունևոր դասակարգի վրա մի տեսակ «խնամակալի» դեր է խաղում ունևոր դասակարգը։ Իսկ ներկայ հանգամանքներում հասկանալի է, թէ ինչպիսի վերաբերմունք են ցոյց տալիս այդ «խնամակալները»։

Գաղափար կազմելու համար այդ «խնամակալների» վերջերս բռնած անխիղճ գործելակերպի մասին, բաւական եմ համարում մէջ բերել հետևեալ դէպքը։

Յունիս ամսի 2-ին գիւղական սպեկուլեանտներից մէկը տեղական ալիւրի պուդը վաճառելիս է լինում 2 ր. 40 կ. և հէնց որ հետևեալ օրը կարկուտը փչացնում է շրջակայ գիւղացիների արտերը, այդ մարդակեր տղրուկը միևնոյն ալիւրը ծախում է պուդը 2 ր. 60 կօպէկով։

Եւ ինչ ասել կուզի, որ նման տղրուկները միշտ էլ իրանց արդարացնելու միջոցներ են գտնում. իսկ իրանց դիմակը պատռողի հետ երդուեալ թշնամի են դառնում և ժամանակի ընթացքում վրէժխնդիր են լինում։

Ի հարկէ, տղրուկներին՝ առանց վախենալու դրանց վրէժխնդրութիւնից՝ միշտ էլ պէտք է դիմակազերծ անել, որ գիւղացիները ճանաչեն թէ ում հետ գործ ունեն։

Սակայն դրանով չարիքի առաջը բոլորովին չէ առնվում։

Հարկաւոր է աւելի լուրջ և արմատական միջոցների դիմել։

Ինչպէս յայտնի է լրագրերից, քաղաքներում այդ ուղղութեամբ լուրջ գործունէութեան մէջ են մտել քաղաքային ինքնավարութիւնները, զանազան յանձնաժողովների հետ միասին։ Կօոպերացիաներ են հիմնվում և ամեն կերպ աշխատում են բարելաւել քաղաքացիների տնտեսական վիճակը։ Այդ բոլորը տեսնել և ուրախանալ կարելի է, որովհետև մարդիկ գիտակցում են բոլէլի լրջութիւնը։

Իսկ ինչ է արվում այդ ուղղութեամբ մեր գիւղերում. ոչինչ և ոչինչ։

Ցանկալի է, որ գոնէ այս ամառ քաղաքներից գիւղերը վերադարձող ինտելիգենտ անհատները միջոցներ ձեռք առնէին գիւղացիներին ազատելու ներկայ տնտեսական տագնապից։

Միևնոյն ժամանակ յոյժ ցանկալի է, որ մեր բարեգործական հաստատութիւնները ևս մտածէին գիւղացիներին օգնութեան գալու մասին։

Եւ առաջին իսկ հերթին անհրաժեշտ է սանձահարել անյագ շահատակելու տենչով տոգորված գիւղական սպեկուլեանտներին։

Այդ է ներկայիս հրամայողական պահանջը։

Խանքենդ — Ա. Ասլանեան

ԵՐԿՐԱՇԻՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՂԱԶԱԽԻ ԳԱՒԱՌՈՒՄ

Կողբ, 7 յունիսի

Ղազախի գաւառը Ռուսաստանի ամենահարուստ գաւառներից մէկն է թէ կլիմայով, թէ հողի բերրիութեամբ, թէ կոյս և թանգարժէք անտառներով, թէ հանքային թթու ջրերով և թէ անասուններով, մանաւանդ ընտիր ձիերով, և վերջապէս հանքերով։ Հանքային ձեռնարկութիւնները հետզհետէ առաջ են գնում, մանաւանդ Կողբ գիւղի շրջակայքում. մի տարուն մօտենում է, ինչ փորձնական աշխատանքներն անդուլ կատարվում են. ասում են հանքերը մեծ ապագայ են խոստանում. ինչպէս Կողբ գիւղի շրջակայքի հրաշակերտ վանքերից, այնպէս էլ անթիւ աւերակներից կարելի է եզրակացնել, որ Կողբ գիւղը հնումը մեծ անցեալ է ունեցել։

Վանք կոչված տաճարն իր ճաշակի նրբութեամբ եզակի է մեր բոլոր վանքերի մէջ, նոյնիսկ իր քաղցր-կաթնահամ ջրով, կենդանարար և առողջ կլիմայով։

Հարուստ է Կողբ գիւղի շրջակայքը և իր մերձաւոր ու հեռաւոր ձորերն ու հովիտները պէս-պէս թանգարժէք մետաղներով։ Հնումն, ասում են, Մեծ-Գեօզ-Դաղի ստորոտում ոսկու-արծաթի ձուլարաններ են եղել, որի հետքերն այժմ երևում են։

Որքան ընտիր արօտատեղիներ կան, որտեղ սրանից մի քանի տարի առաջ ծաղկած անասնապահութիւնը, որը մեր անտառափեշերում ապրող գիւղերի ապրուստի առաջին աղբիւրն էր կազմում, այսօր անհետանալու վրա են։ Վերջապէս հարուստ անտառն է, որ իր պէս-պէս խայտերով — թէ քանակութեամբ և թէ որակով — կառավարութեան ուշադրութեանն է արժանացել. ամենաընտիր անտառը գտնւում է Պռավի գիւղի, Գեօզ-Դաղների, կատարների շրջակայքերում։ Այդ պատճառով էլ խճուղի է շինվում Պռավի գոմերի մօտից մինչև Այրում բողկեքը։ Անա այդ ճանապարհի շինութեան համար այս օրերս այստեղ էին եկել Գանձակի նահանգի արքունական կալուածների կառավարիչ Մուսինը, Ղազախի գաւառապետ Բէլլատը, ինժ. Վ. Վիշնեւսկին, տեղ. վերահսկիչ Եշչենկօն, անտառապետ Եֆիմովը իր օգնականով և տեխնիկ Սերգէեվը։

Յիշեալ հիւրերը սկզբում դիտել են Կուչենի հավաքում գտնված անտառը, ապա այնտեղից անցել են Բաղանիս, Ջուչէվանք, Բարանա գիւղերով Կողբ. մի գիշեր այստեղ մնացին, հետևեալ օրը գնացին դիտելու այն գիծը, որտեղով պիտի անցնէր խճուղին, Ղամշուա Թալի թթու ջրի մօտ հանդիպեցան. այստեղ գիւղացիք մի քանի ծառեր խաղելով չորացրել էին (հայերի երեխաները երբ տասն տարեկան են դառնում, կացինը վերցրած՝ անտառ են մտնում և անխնայ կերպով ոչնչացնում անտառը)։

Այնտեղից գնացին մինչև Պռավի գոմ կոչված տեղը և դիտելուց յետոյ վերադարձան Կողբ։ Ճանապարհին վրա է հասել յորդ անձրևը, որ իր անընդհատ տեղալով գիւղացիներին մեծամեծ վնասներ է պատճառում։ Խճուղու

Իսկ երբ սկսվեց ռուս-գերմանական պատերազմը, նրա կեանքը փոխվեց հիմնովին։ Նա սկսեց անհանգստանալ։ Այժմ նրա խօսակցութեան միակ նիւթը և առարկան Լեհաստանն էր։ Նա խօսում էր այդ մասին շարունակ, և որքան շատ էր խօսում, այնքան աւելի էր անհանգստանում։

— Ի՞նչ էք կարծում, պան Ստեֆան, ինչ կը լինի սրա վերջը,—հարցնում էր նա այս միևնոյնը ամեն օր.—պրուսացիները կարող են մտնել Լեհաստան...

Եւ մի քիչ մտածելով պատասխանում էր ինքն իրան.

— Ինձ թւում է, որ պրուսացիները չեն կարող մտնել Լեհաստան... Այո, պան, Լեհաստան մտնելը հեշտ չէ...

Սկզբում նա շատ ուրախացաւ Լեհաստանի ինքնավարութեան հրովարտակով, բայց այդ ուրախութիւնը շուտով անցաւ, որովհետև օրէ-օր լուրեր էին ստացվում, որ գերմանական գնդերն արշաւում են դէպի Լեհաստան։ Պան Պրժեվլիցկին այդ լուրերի ազդեցութեան տակ այլևս շատ չէր քնում, ինչպէս առաջ, և մի թերթի փոխարէն այժմ կարդում էր երկու-երեք թերթ հեռագիրներով հանդերձ։ Եւ երբ տեսնում էր, որ գերմանացիները դեռ երկրի մէջ չեն մտել, նա հպարտութեամբ կրկնում էր, որ ոչ մի պրուսացի չի համարձակվի մտնել Լեհաստան։

— Այո, պան, նրանք չեն համարձակվի... Լեհաստանում կարիճներ կան առիւծների պէս, որոնք միայն քարերով կը ջէն նրանց... Հասկանում էք, պան, քարերով...

Եւ ծերունու աչքերը փայլում էին ասպետական կրակով։

— Չեն համարձակվի,—կրկնում էր նա ձեռքերը բռունցք շինած,—չեն համարձակվի՞...

Եւ նա նորից խօսում էր այն մասին, որ երբ հայրենակիցները միացած ռուս զօրքի հետ երբէք թոյլ չեն տայ, որ պրուսացիները առաջ գան, այն պրուսացիները, որ սպանել էին իր հօրը, որոնք լեհ երեխաներին թոյլ չէին տալիս լեհերէն աղօթելու և Պօզնանի լեհ գիւղացիներին ծեծում են ու փաղթեցնում Ամերիկա։ Ծերունին դարձել էր եռանդոտ, հետաքրքիր և շատախօս. մէկ ասածը կրկնում էր մի քանի անգամ և միշտ վճռական ու նպաստաւոր եզրակացութիւններ անում։ Պատի ետևից խօսելը այժմ դարձել էր սովորական մի բան, որ կրկնում էր ամեն օր։

Երեկոները հէնց որ վերադառնում էի տուն, լամպա վառում և նստում սեղանիս մօտ, պան Կազիմիրն իսկոյն հարցնում էր իր սենեակից.

— Այդ դո՞ւք էք, պան Ստեֆան։

— Ես եմ, պան Կազիմիր։

— Ի՞նչ նորութիւն, պան Ստեֆան։

Ես պատմում էի օրվայ նորութիւնը, բայց պատմութեանս հէնց մէջտեղը, նա ընդհատում էր ինձ.

— Այդ ես կարդացել եմ, պան, ուրիշ ասացէք... Լեհաստանի մասին ոչինչ չը կա՞յ...

— Ոչ...

Լռութիւն։

Մի րոպէից յետոյ նա հարցնում է նորից.

— Ի՞նչ էք կարծում, պան, պրուսացիները կարո՞ղ են մտնել Լեհաստան...

— Դժուար է ասել, պան Կազիմիր...

—Իսկ ես կարծում եմ, որ չեն կարող մտնել... չեն համարձակվի...

— Ո՞վ է իմանում, պան Կազիմիր, պատերազմի ժամանակ ամեն ինչ պատահում է... գուցէ մտան...

— Է՜հ,—խնդում էր նա.—դուք արդէն գաղափար չունէք Լեհաստանի մասին, որովհետև չէք տեսել... Եթէ դուք ճանաչէիք մեր լեհացիներին, այդպէս չէիք ասի... Եւ բացի այդ՝ չէ որ ռուսաց զօրքն էլ այնտեղ է... Ես որ ձեզ ասում եմ՝ «չեն համարձակվի», նշանակում է՝ չեն համարձակվի...

Եւ նա նորից խօսում էր իր հայրենակիցների առաւելութիւնների մասին, ցոյց էր տալիս պաշտպանվելու, դիմադրելու և նոյնիսկ յաղթելու շատ միջոցներ։ Նրա միջոցներից մէկն էլ այն էր, թէ այն ճանապարհը, որով պէտք է գան պրուսացիները (չը գիտեմ ինչու նա ենթադրում էր, որ պրուսացիները միայն մի ճանապարհով պէտք է գան), գիւղացիները այդ ճանապարհի լայնութեամբ մի քանի տեղ կը փորեն խոր փոսեր, երեսը կը ծածկեն խոտով ու հողով և իրանք ռուս զօրքի հետ միասին դարան կը մտնեն անտառում։ Իսկ պրուսացիները կը գան, կը թափվեն փոսերի մէջ և իրար կանգնեն մոլորված։

— Ու հէնց որ իրարանցումը սկսվի պրուսացիների մէջ,—շարունակում էր նա,—մեր լեհերը ռուս զօրքի հետ կրակ կը բանան... Այսպէս, սիրելի պան... Լօրիս-Մելիքովն էլ այդպէս յաղթեց թիւրքերին Կարսի կռւի ժամանակ...

Եւ այս միտքը այնքան ոգևորում և ուրախացնում էր նրան, որ նա երկար խօսում էր այդ մասին, որի միջոցին պատի ետևից իմ ականջին էին հասնում խնդութեան թոյլ հնչիւններ, նման ընդհատվող հեկեկանքի, և ես զգում էի, որ մի պայծառ և խաղաղ ժպիտ է խաղում ծերունու կաթի երեսի պէս կնճռոտ դէմքին։

Սակայն նրա այդ ուրախութիւնը երկար չը տևեց...

Ս. Զօրեան

(Վերջը միւս անգամ)

չինութեան ծախքը հաշւվում է 40—45,000 ր.։ Շինութիւնը կը սկսվի եկող աշունից. գիւղացիների համար մի բաղդաւորութիւն էլ այն կը լինի, որ Այրում բազեղի առաջ կառավարութիւնը մի հիմնական կամուրջ կը շինէ, որով գիւղացիների երթեւեկութիւնը կը կանոնաւորվի։

Մելքիսեդէկ ք.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Յունիսի 22-ին քաղ. դումայի նիստին քաղաքագլուխը զեկուցել է Բարձրագոյն բեսկրիպտի մասին, և դուման լիազօրել է Ալ. Խատիսեանին փոխարքայի միջոցով ամենահպատակ հեռագիր ուղարկել Նորին Կայսերական Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրին՝ արտայայտելով հաւատարիմ հպատակութեան զգացմունքներ և լիակատար պատրաստակամութիւն՝ ծառայելու ռուս պանծալի զօրքին մթերքներ հայթայթելու գործին։ Բացի այդ՝ դուման որոշում է կայացրել միջնորդել Կովկասում զեմստվային ինքնավարութիւն մտցնելու մասին։

◆ Քաղաքագլխի նախագահութեամբ եղել է յատուկ խորհրդակցութիւն՝ քաղաքի հանքային ջրերի առողջապահական դրութեան մասին։ Որոշված է ժամանակաւոր սանիտարական հսկողութիւն նշանակել ջրերի ակունքների և նրանց ընթացքի շուրջը։

◆ Յունիսի 28-ին և 29-ին տեղի ունենալիք կովկասեան բորսաների և արդիւնաբերական հիմնարկութիւնների համագումարի ժողովները լինելու են դռնփակ։

◆ Քաղ. վարչութիւնը Հիւսիսային Կովկասի ջրաղացներին պատուէր է տուել 500 վագօն ալիւր, որ հետզհետէ ստացվելու է Թիֆլիսում և բաժանվելու հացթուխներին։

◆ Սէյլանեանները յայտնել են քաղ. վարչութեան, որ իրանք Բաթումում ունեն 20,000 պուդ շաքար. նրանք խնդրում են օգնել իրանց, որ վագօն տրվի շաքարը Բաթումից Թիֆլիս բերելու։

◆ Բ. Միրիմանեանը Թիֆլիսում երկուշաբթի և տօներին յաջորդող օրերը հրատարակելու է լրագիր՝ «Тифлисское Слово» անունով։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Րեազանի նահանգում սկսվել է հունձը. խոտի բերքը միջակից բարձր է. աշխատող ձեռների պակասութեան պատճառով՝ աշխատանքի են կանչվում պատերազմական գերի թիւրքերը։ Հնձւորների օրավարձն է 3 ռուբլի։

◆ Միջին նահանգներում ընդհանուր առմամբ այս տարի հացահատիկների լաւ բերք է սպասվում։

◆ Զինուորա-արդիւնաբերական կոմիտէներ են հիմնվել Կիէվում, Խարկովում, Ուֆայում, Վիլնայում, Սմոլենսկում, Կրեմենչուգում, Նիկոլայեվում, Օդեսսայում և ուրիշ շատ քաղաքներում։

◆ Մոսկվայի քաղաքագլուխ Մ. Վ. Չելնոկովը, որ վերջերս գնացել էր Պետրոգրադ, յայտնել է, որ նա այցելել է զինուորական մինիստրութիւնը, գլխաւոր շտաբը, Թնդանօթային բաժանմունքը, տեխնիքական գլխաւոր վարչութիւնը և այլ կառավարչական հաստատութիւններ, և ամեն տեղ հասարակական կազմակերպութեան ձեռներէցութեանը պատերազմական մթերքներ հայթայթելուն վերաբերվում են մեծ պատրաստակամութեամբ։

◆ Վարշավայում բնակիչների կենտրոնական կոմիտէն 12 միլիօն ռուբլի է խնդրում կոմիտէների գործունէութիւնները շարունակելու մինչև տարվայ վերջը։

◆ Նոյն տեղում համաճարակների դէմ նախազգուշացման միջոցներ են ձեռք առնըվում և այդ նպատակով խիստ ախտահանութեան են ենթարկվում բանտերը։

◆ Կուրսկում թաղվել է երրորդ Պետ. Դումայի պատգամաւոր իշխ. Ի. Վ. Բաբեատինսկին, որ մեռել էր Գալիցիայում. Նա ծառայում էր այնտեղի զօրքի շտաբի մէջ. հանգուցեալը Կովկասը գրաւող Բաբեատինսկու հարազատ ազգականն էր։

◆ «Рѣчь»-ի ասելով, Ալէքսանդր Գուչկովը նշանակվելու է զինուորական մինիստրի օգնական՝ տնտեսական մասի։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

◆ Քութայիսի գիւղատնտ. դպրոցի աշակերտները, ըստ «Թան. Ազ.» լրագրի, ուղարկվում են Քութայիսի գաւ. Օկրիբաշի շրջանը՝ այնտեղի պահեստինների ընտանիքներին օգնութիւն հասցնելու և նրանց այգիների ու հացաբոյսերի տնտեսութեան հոգացողութիւնը իրանց վրա վերցնելու։

◆ Վրաց Գիւղատնտեսական Ընկերութեան աջակցութեամբ՝ Անգլեվ, Թամարցմինդաեվ, Վապա գիւղերի հասարակութիւնները ձեռք են բերել հնձող մեքենաներ։

◆ Վրաց Գիւղատնտ. Ընկերութիւնը շերամապահութեան զարգացմանը նպաստելու նպատակով Քարթլիի շրջանի Սաքաշէթ, Ռուիս, Թամարշէն և այլ գիւղացիների շրջանում բաժանել է թթենու 7000 տունկեր։

◆ Վրաց Բարեգործակ. Ընկերութիւնը որոշել է վրաց և ռուսերէն լեզուներով հրատարակել միօրեայ լրագիրներ և նրանց վաճառումից ստացված գումարը յատկացնել պատերազմից վնասված վրացի մանհիդականների օգտին։

◆ Բորժոմի և Բակուրիանիի միջև գտնըվող «Պատարա-Ցեմի» կոչված հրաշալի անտառում թոքախտով երեխաների համար բժշկապետ Վ. Ղամբաշիձէի հիմնած սանատօրիումը, «Թան. Ազրի» լրագրի ասելով, այս սէզօնին փակված է այն պատճառով, որ սանատօրիումի տեսուչ բժ. Ղամբաշիձէն կոչված է զինուորական ծառայութեան և պաշտօնով գտնվում է Ալէքսանդրոպոլում։

◆ Սիօ Կալանդաձէն դիմել է կառավարութեանը Թիֆլիսում վրաց լեզուով մի շաբաթաթերթ հրատարակելու իրաւունք ստանալու մասին «Ախալի Տալղա» (Նոր Ալիք) անունով։

◆ Քութայիսում հիմնվում է «Գանաթլէբա» (Լուսաւորութիւն) անունով մի ընկերութիւն, որի մօտաւոր նպատակն է Քութայիսում բանալ օրիորդաց վրաց գիմնազիա։

◆ Վրաց Բարեգ. Ընկ. Քութայիսի բաժանմունքը գնել է 4 վագօն սիմինդր և ուղարկել Սենակիի և Զուգդիդի գաւառների աղքատ բնակչութեան շրջանում բաժանելու։

◆ Համաձայն Վրաց Բարեգ. Ընկ. միջնորդութեան, մօտ ապագայում կը ստացվի 30 վագօն սիմինդր՝ սովի ենթարկված գիւղերին բաժանելու։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Ցարսկիէ-Կոլոդցի, 18 յունիսի

Յունիսի 14-ին տեղիս հայ սիրողները ներկայացրին «Կուապատճառը ես էի» կոմեդիա Ե. Տէր-Գրիգորեանի և «Ուստիս աղա» վօդէվիլ Սրաքսեանի։ Բեմը շինված էր հայոց դպրոցի պատշգամբում։ Խաղը, որչափ սիրողների, գոհացուցիչ էր, միայն կարգապահութիւնը ժողովրդի մէջ կաղում էր։

Պատշգամբը զարդարված էր դրօշակներով և գոյնզգոյն թղթէ լապտերներով։ Ներկայացումից յետոյ տեղի ունեցան պարեր։

Զուտ արդիւնք մնաց մօտ 20 ր., որ յատկացվեց տեղիս գրադարան-ընթերցարանին։

Հետեւեալ ներկայացումը լինելու է Վարդավառին։ Խաղալու են աշակերտները։

N. N.

ՄԱՄՈՒԼ

Մայրաքաղաքի թերթերը նպաստաւոր առաջնորդողներ են գրել Գորեմըկինին ուղղված Բարձրագոյն ռեսկրիպտի մասին։

«Рѣчь» ռեսկրիպտին տալով մեծ քաղաքական նշանակութիւն՝ խօսքը մասնաւորում է Պետ. Դումայի բացման մասին և գրում է.

Բացման ժամանակը ռեսկրիպտի մէջ յիշված է պայմանական կերպով՝ «օգոստոսից ոչ ուշ»։ Այդպիսով մինիստրների խորհուրդը վճռի որոշ ազատութիւն ունի՝ մօտիկացնելու այդ ժամանակը։ Եւ պէտք է յուսալ, որ ժամանակը վերջնականապէս ընտրելիս ի նկատի կառնվեն երկրի և պատգամաւորների տրամադրութիւնը, որի մասին յատկապէս վերջին շաբաթներս շատ է գրվում։

Իսկ «Бирж. Вѣд.» ոգեւորված գրում է. Տեսե՞լ էք Միքենայի առիւծի դռները. աւելի պարզ ու հասարակ չէ կարելի երեւակայել. քարը քարի վրա է դրված առանց շաղախի. չը կայ ցեմենտ, չը կան զարդեր, և ոչ մի քանդակ։ Բայց ուժեղ է և փառաւոր։ Իսկական ոյժին պաճուճանքը աւելորդ է։

Պարզ, հասարակ լեզուով է գրված Բարձրագոյն ռեսկրիպտը Ի. Լ. Գորեմըկինին, բայց իր պարզութեամբ թողնում է հրճուալից տպաւորութիւն։ Հներն հաւատում էին, թէ երկու երես ունեն պատերազմի աստուածները։ Իր անեղ երեսը այժմ նա մեզ է ուղղել, բայց որքան էլ գրաւիչ լինի նրա ժպտալից երեսը և մենք անձնատուր լինենք ցնծող հրացման, բայց էլի մենք հանգիստ պէտք է մնանք. դրանում է մեր ոյժը...

Ռուսաց պատմութեան մառախլապատ սկզբում ժողովուրդը երկրի ոյժն է համարել միակ անյաղթելին. այդ թագընված ոյժին է դիմում և Ցարը. Նա կոչ է անում երկրին։ Շուտով ժողովվելու են ժողովրդական ներկայացուցիչները։

«Нов. Время»-ն ևս գոհունակութեամբ է արձանագրում ռեսկրիպտի երևան գալը և գտնում է, որ նա հանգստացնող պատասխան է տալիս ժողովրդական հոգու ըղձերումներին և հարցերին։ Եւ կարծում է թերթը, թէ ռեսկրիպտը վերջնականապէս հաստատելու է այն համոզումը, թէ պատերազմը շարունակվելու է մինչև «Աստուծոյ օգնութեամբ ռուս զէնքի կատարեալ յաղթանակը»։ «Нов. Время»-ն ողջունում է Պետ. Դումայի մօտալուտ բացումը, որպէս ժողովրդի կամքի ու մտքի, ձգտումների ու ակնկալիքների օրինական արտայայտիչ։

Նման կամ այդօրինակ վերաբերմունք են ցոյց տալիս և «Русск. Вѣд.», «Петроградскій Курьеръ» և «День» թերթերը։

*

Ինչպէս յայտնի է, ներքին գործերի նոր մինիստր իշխան Շչերբատովը մամուլի ներկայացուցիչներին ունկնդրութեան ընդունելիս՝ խոստացել էր թեթեւացնել մամուլի վրայի ճնշումները, և մամուլին ևս հնարաւորութիւն տալ իր ոյժերով մասնակից լինելու հայրենիքի ընդհանուր գործին, ազատօրէն արտայայտելով իր հայեացքները և լուսաբանելով ստեղծված դրութիւնը. այդ առիթով «Нов. Вр.»-ն ևս ձայն է բարձրացնում մամուլի վտանգութեան խնդիրն առաջ մղելու.

Հանգիստաւոր և մեծ այս օրերին, երբ ռազմադաշտերում Եւրոպայի ու Ռուսաստանի բաղդն է վճռվում, շատ հասկանալի է Կայսրի ցանկութիւնը՝ «լսել երկրի ձայնը». գեղեցիկ են Կայսրի խօսքերը. Ռուսաստանը միացած է հայրենիքի վտանգին ընդդիմադրութեան գաղափարով, և անյաղթելի է յատկապէս այդ միացումով. Կայսրի կոչին զուգընթաց՝ հրաման եղաւ և Պետ. Դումայի արագ գումարման մասին, որ գանձարան է ազատ խօսքի և թանգարան է ռուսական քաղաքացիութեան։ Բացի Դումայի ամբիոնից՝ հասարակական կարծիքի արտայայտիչ է եղել և մամուլը։ Պատերազմական դրութեան ուժեղացված խստութիւններն անխուսափելիօրէն պէտք է սահմանափակէին նրա ազատութիւնը, և այդ սահմանափակումը շատ հասկանալի էր։ Նորերս սպարէզից հեռացած մեր ներքին քաղաքականութեան ղեկավարը դժբաղդաբար իր կողմից անհրաժեշտ է համարել մամուլի վրա զանազան տեսակի արգելքներ դնել, որոնք հեռու էին զինուորական գաղտնիքների պահպանումից. ոչ միայն զինուորական հարցերում, այլ և ներքին խնդիրների մասին թերթերը հնարաւորութիւն չունէին ազատօրէն խօսել այնպէս, ինչպէս նրանք յարմար կը գտնէին ներկայ անեղ դէպքերի օրերին։ Բայց այժմ փոխվել է. միացել է ամբողջ Ռուսաստանը ի պատասխան իր Կայսրի կոչին. և խիտ շարքերով, իրապէս անյաղթելի, ուժգին շնչով նա կը վանէ թշնամու հրոսակներին։ Ռուսաստանի մամուլը այդ խաչակրաց արշաւանքի մէջ բռնում է ոչ վերջին տեղը, ինչպէս և նա ցոյց է տուել փորձութեան տարիներում. նա արժանի է աւելի վստահութեան։

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄ.

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

(Սեփ. թղթակցից)

Բուքրէշ, 22 յունիս (Ն. ա.)

Ռումանահայութեան մասին միշտ եղեր եմ յոռետես ու կասկածոտ, չգտնելով այս գաղութի ծոցին մէջ հայրենասիրութեան այն շառագոյն երազը, զոր այսօր կը ցուցադրէ ամբողջ մարդկութեան առի Կովկասը, առի բուլղարահայութիւնը, առի ու ճարպիկ ամերիկահայութիւնը, նոյն իսկ հեռաւոր Կալկաթան։

Թէ ինչո՞ւ ռումանահայութիւնը այս աղխուր ու վհատեցուցիչ դրութեան հասած է. ինչ դրդապատճառներ ռումանահայութիւնը զրկած են իր տոհմիկ կորովէն, նախաձեռնութիւններ կարենալ ընելու ներուժէն և թէ սա գերագոյն ժամուն, ուր ազգային վերածնութեան երազն է որ կը զգանք, երբ հազարաւորներս մարտական պայքարին առջեւն է որ կը գտնուինք, երբ համայնական ճիգ մը ի գործ կը դնէ հայ ցեղը իր ապագայ փառքի ու մեծութեան հիմնաքարերը գետեղելու համար, երբ միւս կողմէն Պոլսոյ սալայատակներուն վրայ կը բարձրանան հայ գործիչներու կախաղանները, երբ Սվազի, Երզրումի շուկաներուն մէջ օրական 4—5 հոգիներ, աչքառու դէմքեր կը գլխատուին, վերջապէս երբ ամբողջ թիւրքահայութեան վիզը դրուած է Էնվէրեան խաչաձանի տակ ու բողոքի, արցունքի ու բանտարկութիւններու աղեկտուր գոյժն է որ կը ծեծէ ռումանահայութեան դուռները, և ռումանահայութիւնը իր ինքնութեան մէջ, իր ամբողջութեան մէջ կը մնայ քարացած, կլսեմ, եթէ այս բոլորին դէմ կը մնայ լուռ ու անշարժ, արդեօք ե՞րբ պիտի կրնայ և ինչ պատեհ առիթի սրբագործել իր պատիւը, ինչ փաստերով գոհացում պիտի տայ իր գիտակցութեան, երբ վաղը աւերակներու այդ հովտին մէջէն սկսին ծաղկիլ վերակենդանութեան ծաղիկները։

Ռումանահայութեան շարժը, կենսունակ ու առնական կորովով մը դուրս եկող փոքրամասնութեան շուրջ գրած եմ ժամանակին և այժմ կրկնելու սոփեստականութիւնը չեմ տեսներ։

Հի՛ն փտած գաղութի թաղական ներկայացուցիչները ամիսներէ ի վեր իրենց սեփականներուն վրայ կը պահեն վէհ. Կաթողիկոսի կոնդակ-շրջաբերականը՝ Կովկասի հայ փախստականներու օժանդակութեան պէտքը շեշտող, անոնց երկիւ վերադարձի անհրաժեշտութիւնը մատնացոյց ընող։

Փոշին գլզուեցաւ կոնդակին վրայ, գլտնուեցան և թաղական մարմիններ, որոնք ազգը կը ներկայացնեն ռումէն կառավարութեան մօտ և որոնք շատ լայն ասպարէզ ու հեղինակութիւն ունին կառավարութեան մօտ, բայց նոյն իսկ չհամարձակեցան բանալ կոնդակը և կամ զայն տարածել հասարակական խաւերուն մէջ, որ գոնէ հասարակութիւնը ինքն ինքնաբերաբար կատարէր իր խղճի պարտականութիւնը։

Խի՛ղճ ու միամի՛տ հնութեան այս ներկայացուցիչները եկեղեցի կը շինեն, եկեղեցւոյ պարիսպներուն կառչած կը մնան, իրենց շրթունքին վրայ թոթովելով հին երգը, հինի և նորի խնդիրը։

Ռումանահայութիւնը եկեղեցիներ շատ ունի, կարծուածէն ալ աւելի։ Մենք զուցէ եկեղեցիներ շինելու ձգտումին դէմ չպիտի երթայինք, եթէ սա եկեղեցի շինող, բայց կղերներ չկարենալ պահող, եկեղեցական իրաւունքներուն և ազգապատկան կալուածներուն վրայ անցորդներու աչքերով ու մահամերձի տրամաբանութիւնով նայողներու վոհմակը քիչ մը լրջութիւն ունենար ինքն իրեն ըսելու, թէ հիմա ժամանակը չէ ազգին դրամը, ազգին հարստութիւնը եկեղեցիներու շինութեան վատնելու, երբ անդին ցեղ մը կը մեռնի, հողեվարքի սարսուռներուն մէջ կը գալարուի։

Անօգուտ է. հին աղտաւորներու բանակը պէտք որ շարունակէ իր ճամբան մինչև մահ, մինչև գահավիժում։

Բայց այժմէն ըսենք իրենց, երբ տակաւին գերեզմանի մը քարը չէ ճնշեր իրենց կուրծքին, և թող լսեն, թէ մենք մեր պարտականութիւնը կը կատարենք, յիշեցնելով իրենց թէ ազգը այժմ իբրև մէկ հոգի, երբ մէկ անհատականութիւն մը ստքի կեցած՝ կոչում կընէ իրենց մարդասիրական զգացումներուն, իրենց գիտակցութեան, որպէս զի մտնալով կաշիի փրկութեան հարցը՝ հրապարակ իջնեն համեստօրէն, աղնուօրէն ու մարդասիրօրէն օժանդակելու, ձեռք տալու համար այն բոլորին, որոնք ֆէդայական ժեստերով կը փոթորկեն արեւելքը, կը պատռեն խաւարի ալիքները և կը բարձրացնեն ազատութեան դրօշը արիւնի, մոխիրի ու դիակներու կոյտերուն մէջէն։

Չեմ գիտեր, կարծէքը այսքան ալ գրելը տարակուսիմ. բայց մենք կատարենք մեր ճիտին պարտքը։

Քիչ մը կանգ առնենք նոր գաղութի գործունէութեան շուրջը։ Նոր ռումանահայութիւնը Հայաստանի հարազատ զաւակն է. ան կը զգայ ու կաշխատի նպաստել հայ դատին այն չափով՝ ինչ որ կրնայ, ո՛չ թէ ինչ չափով՝ որ կը սպասէ հայութիւնը իրմէն։

Ցեղատակութեան արժանի քանի մը կէտեր կան, նոր գաղութի միամասայ գործունէութեան շուրջը։

Վսեմ. Պօղոս Նուպար փաշայի «հիմնադրամին» ի նպաստ հանգանակութիւններ կը կատարուին։ Կը յուսամ, թէ մօտ 10,000 Ֆր. մը պիտի կարելի ըլլայ գոյացնել ամբողջ Ռումանիայէն։ Եթէ ոչ աւելի։ Միայն Սիլիստրէի հայութիւնը հանգանակած է 3500 Ֆր. իր 40 տուն հայութիւնով։

Թիւէս քանի մը շաբաթ յառաջ տեղւոյս պատերազմասէրները ուզեցին Իտալիոյ համար համակրանքի հսկայ ցոյց մը կազմակերպել, իրենց գլուխն ունենալով յայտնի քաղ. գործիչ Թաքէ Եօնէսքօն և Ֆիլիպէսքօն։ Մայրաքաղաքի հայութիւնը պաշտօնապէս մասնակցութիւնը բերելէ վերջ՝ հիացման տողերով հեռագրեց Իտալիոյ վարչապետ Սալանդրայի և իտալո-ռումանական լիգայի նախագահ պ. Արթօմի (ծագումով հայ)։ Սալանդրա և Արթօմ նոյնքան համակրալից տողերով պատասխանեցին մեր հեռագրերնուն, ինչ որ առիթ տուաւ տեղական թերթերուն մեր վրայ խօսելու։

Կամաւորական հարցն ալ իր շուրջ համախմբած է լուրջ դէմքեր, և կը խորհիմ թէ մօտ օրէն հոս պիտի ունենանք Կովկասի Հայկական Բիւրօյի մէկ մասնաճիւղը, որը պիտի կատարէ իրեն եկած լուրջ հրահանգներն ու պիտի մշակէ բանակցութիւններ Ռումանիոյ շրջաններուն հետ, նոյն իսկ փորձելով տուրք սահմանել իւրաքանչիւր հայաքաղաքի վրայ, մինչև պատերազմի վերջանալը, օրինակ առնելով Կովկասէն։

Պոլսէն եկող հայ փախստականներու թիւը շատ մեծ է։ Շատեր յայտնի հարուստներու տղաքներ են։ Հոս է նաև Գ. Զոհրապի որդին։

Պոլսէն աքսորուած հայ մտաւորականներու մեծամասնութիւնը կը գտնուի Զարշամբայէն 3½ ժամ հեռու Էշմէ կոչուած թիւրքական գիւղը։ Անոնց հետ թղթակցելու ոչ մէկ հնարաւորութիւն չունինք ոչ թէ մենք, այլ և իրենց պարագաները Պոլսոյ մէջ։

Լ. Շահազիզեան

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ԿՈՂՄԱԿԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐ.

Թիֆլիս, 22 յունիսի

Շուշու թեմ. դպրոցի 75-ամեայ պատմութիւնը տպագրվել է Թիֆլիս և ցայսօր էլ դեռ մնում է այստեղ։ Պատմութիւնը հեղինակել է Լէօն։ Արդ՝ հոգաբարձութիւնը, կամենալով պաշտաճօրէն մի լաւ ստվորութեան հետևել, պաշտօնապէս յայտնել է ում հարկաւոր է՝ ինձ յանձնելու մի օրինակ որպէս նուէր իբրև թեմական դպրոցի նախկին տեսչի, որով ի հարկէ ինձ երախտապարտ է կացուցանում։ Ես սպասեցի, բայց գիրքը չը ստացայ։ Այժմ շտապում եմ հոգաբարձութեան շնորհակալիքս յայտնելու, գէթ իր բարի ցանկութեան համար։

Սեդրաք Մանդինեան

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	» Բաքու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »	12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	» Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Ջուլֆա	10 ժ. 23 ր.	երեկ.
	» Բօրժոմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բաքուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից —	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բաքուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից —	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	6 ժ. 53 ր.	առաւ.
	Բօրժոմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Պուշկին, Վօրոնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի և «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. միզաքուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԵՐԵԱՆ—9½—2 ժ. Ներքին, ջղային երեխայոց հիւանդութ. և ծախկահատ.։

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երիկ. հինգշ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-Բ. ԺԻՆԱ ՏԷՐ-ԳԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—105

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆՆԱՒԱՐՏ

10 ՏԱՐՎԱՅ ՄԻ ՁԱՅՆԱՒՈՐ

ԲԺՇԿԱՅ,

որ անցած է Եկմալեանի խմբապետական կուրսերը նոյնպէս, կամենում է անբաւարար արդիւնքի պատճառով տեղափոխվել։ Հասցէն իմանալ «Մշակի» գրասենեակից։

411. 6—6

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

Սակաւաթիւ օրինակներ հետեւեալ հրատարակութիւններից

1) ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ, Գր. Արծրունու, գ. 20 կ.
2) ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНІЕ ТУРЕЦКИХЪ АРМЯНЪ, др. Гр. Арцруни, переводъ А. Аракелянца. . . . գ. 25 կ.
5) ВОСТОЧНЫЙ ВОПРОСЪ, др. Гр. Арцруни . . . գ. 05 կ.
6) ЭКОНОМИЧЕСКІЯ ПЕРСПЕКТИВЫ ВОСТОЧНОЙ АНАТОЛІЙ, Ал. Калантаръ . . գ. 25 կ.
7) ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ, Գ. Տէր-Ռուբինեանի, . . . գ. 20 կ.
8) ՀԱՅԿ. ԽՆԴԻՐՆ ԵՒ ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐ. ՀԱՅՈՑ, Առ. Սարուխանի . . . գ. 2 ր. 50 կ.
9) ՀԱՅՔ Ի Կ. ՊՈԼԻՍ 20-Դ ԴԱՐՈՒ ՍԿԻԶԲԸ, Արծրունու, . գ. 25 կ.

Վերոյիշեալ գրքերից մի-մի օրինակ պահանջողները ճանապարհածախս չեն վճարում։

(7) 0—10

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ ... ՏՊԱՐԱՆ ...

№ 67.